

Regionale Investeringsagenda Groene Hart

Versie 5 – 27 augustus 2025

Inhoud

• Inleiding	3
De Regionale Investeringsagenda	3
Groene Hart in een notendop	3
Waarom een Regionale Investeringsagenda?	4
Leeswijzer	4
• Hoofdstuk 1 - Investeren in de toekomst van het Groene Hart	6
1.1 Groene Hart in Nederland	6
1.2 Ruimtelijke opgaven in het Groene Hart	6
1.3 De NOVEX-samenwerking Groene Hart	7
1.4 Tijd voor de uitvoering	8
• Hoofdstuk 2 Aanpak en proces RIA Groene Hart	9
2.1 Wat is een Regionale Investeringsagenda (RIA)?	9
2.2 Wat is opgaven gestuurd werken?	10
2.3 De RIA-aanpak Groene Hart	10
• Hoofdstuk 3 Het bouwwerk	15
3.1 Routekaart RIA Groene Hart: samenhang tussen visie en uitvoering	15
3.2 Ontwikkelroutes	16
3.3. Verbinden met Groene Draden	19
• Hoofdstuk 4 De sleutelprojecten van de RIA Groene Hart	21
4.1 Sleutelprojecten in samenhang	21
4.2. Rijp en groen	22
• Hoofdstuk 5 Financiële strategie	24
5.1 Inleiding financiële opgave	24
5.2 De financiële opgave nader bekeken	25
5.3 Toepassing van stappen blueprint in Groene Hart	28
5.3.4 Vervolg: de route van 70% naar 100%	35

• Hoofdstuk 6 Aanbevelingen en vervolg.....	37
6.1 Meerwaarde van de RIA.....	37
6.2 Governance??	37
6.3 Relatie met andere NOVEX-gebieden en Regio Deal	37
• Bijlage 1: een beknopte beschrijving per sleutelproject	39
• Bijlage 2: Streepjescodes sleutelprojecten	47
• Bijlage 3: Reguliere begrotingen provincies	51
• Bijlage 4: Overzicht subsidieregelingen provincies	54
• Bijlage 5: Overzicht subsidieregelingen EU en Rijk	58

Inleiding

In opdracht van het Bestuurlijk Platform Groene Hart heeft het Coördinatiebureau Groene Hart deze Regionale Investeringsagenda (RIA) Groene Hart opgesteld. Het Coördinatiebureau Groene Hart is de werkorganisatie van het Bestuurlijk Platform Groene Hart.

Het Bestuurlijk Platform Groene Hart voelt zich verantwoordelijk voor de toekomst van het Groene Hart NOVEX gebied als geheel. In het Bestuurlijk Platform zijn alle overheden (Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen) en maatschappelijke organisaties in het Groene Hart vertegenwoordigt. Deze overheden en maatschappelijke organisaties volgen de ontwikkelingen en geven richting aan waar nodig.

Sinds de aanduiding als NOVEX-gebied, heeft het Groene Hart verschillende stappen doorlopen. Dit heeft in 2022 geresulteerd in een breed gedragen Bestuursovereenkomst en begin 2024 tot een Ontwikkelperspectief Groene Hart. Afgelopen jaar is de Realisatieagenda opgesteld en daar wordt nu uitvoering aangegeven door middel van sleutelopgaven en het opstellen van een Regionale Investeringsagenda Groene Hart.

De Regionale Investeringsagenda

Voor u ligt de eerste Regionale Investeringsagenda (RIA) Groene Hart. Niet zomaar een document, maar de weerslag van actieve samenwerking tussen alle belanghebbenden in en rondom het Groene Hart. De uitdagingen in het Groene Hart zijn groot, maar onze unieke ligging en kenmerken maken het waard om erin te investeren. Investeringsvragen we niet aan één partij, we staan gezamenlijk voor het realiseren en investeren in het Groene Hart, zodat ieder van ons kan zeggen: ik ben RIA!

Groene Hart in een notendop

Investeren in het Groene Hart heeft door de centrale ligging impact op heel Nederland. Het Groene Hart is een bijzonder gebied. Ooit één groot onbegaanbaar veenmoeras, zo ver het oog reikte. Maar in de loop van de eeuwen door mensen vormgegeven, en met bloed, zweet en tranen bebost, ontgonnen, afgegraven, drooggemalen en af en toe weer onder water gezet als verdedigingslinie. Nu is het een weids gebied, met dorpen en

steden verspreid in een groen en waterrijk landschap vol koeien en kieviten, kenmerkend voor West-Nederland. Er wordt gewerkt en geleefd door 700.000 mensen, omringd door grote steden met samen 7 miljoen inwoners. Er zijn urgente opgaven vanuit natuur en bodem, vitaliteit, leefbaarheid en economie. De ruimtelijke vraagstukken op gebied van economische groei, woningbouw, energietransitie, landbouw, natuur en recreatie- en toerisme, moeten passend zijn bij de gebiedskarakteristieken van het Groene Hart. We zullen dus - het huidige gebruik aan moeten passen om het Groene Hart klaar te maken voor de toekomst.

Waarom een Regionale Investeringsagenda?

Het Groene Hart is door het Rijk aangewezen als NOVEX-gebied (*NOVEX-gebied: een regio - specifiek door de Nederlandse overheid aangewezen - met complexe en overlappende ruimtelijke uitdagingen waarvoor gezamenlijke regie en een gebiedsgerichte aanpak van het Rijk en de regio noodzakelijk is*). Dit NOVEX-traject biedt de kans om vaart te brengen in de projecten die helpen de ruimtelijke spagaat op te lossen waar Nederland in is beland. Ook in het Groene Hart is de druk op de ruimte groot. De veelheid aan doelen passen niet naast elkaar, er moet gecombineerd gaan worden om onze schaarse ruimte beter te benutten. Dat vraagt om een andere werkwijze: beleidsdomeinen met elkaar verbinden, samenhang aanbrengen en over de grenzen heen werken. Binnen de Groene Hart-samenwerking zetten we voor deze werkwijze een belangrijke tool in: de Regionale Investeringsagenda (RIA), als uitwerking van het NOVEX-programma. Zo gaan we resultaten boeken voor inwoners, ondernemers, bezoekers én niet te vergeten de natuur en het landschap van het Groene Hart.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 leest u waarom het Groene Hart het waard is om in te investeren en dat hiervoor al een sterke samenwerking klaar staat om de realisatie uit te voeren.

Hoofdstuk 2 maakt duidelijk wat een Regionale Investeringsagenda is, evenals het opgaven gestuurd werken. We beschrijven het Ontwikkelperspectief en de 13 ontwikkelprincipes. Ook vertellen we hoe we dit hebben uitgewerkt door de subregio's te vragen naar sleutelprojecten.

Hoofdstuk 3 beschrijft het bouwwerk van de RIA Groene Hart. De diversiteit van het Groene Hart, de ontwikkelprincipes en de opgehaalde sleutelprojecten staan in verhouding tot elkaar. Belangrijk hierin zijn de zes ontwikkelroutes en de drie groene draden.

Hoofdstuk 4 presenteert de sleutelprojecten en hoe deze vallen binnen de groene draden en de ontwikkelroutes.

Hoofdstuk 5 behandelt de financiële strategie die we volgen om de projecten te financieren. We kijken op verschillende schaalniveaus: lokaal, regionaal, landelijk en

Europees. We zoeken eerst binnen bestaande subsidiestromen en laten eventuele tekorten zien die er dan overblijven.

Hoofdstuk 6 beschrijft de relatie tot andere NOVEX-gebieden en de Regio Deal, en geeft enkele inzichten mee die zijn opgedaan in het traject om tot de eerste Regionale Investeringsagenda te komen en ook aanbevelingen om verder mee te gaan.

Hoofdstuk 1 - Investeren in de toekomst van het Groene Hart

1.1 Groene Hart in Nederland

Omringd door de Biesbosch, de Utrechtse Heuvelrug, de noordelijke scheggen en de Noordzeekust, temidden van de grote steden Haarlem, Rotterdam, Den Haag, Leiden, Amsterdam en Utrecht ligt het Groene Hart. Het is een unieke en vitale regio, gekenmerkt door overwegend veenbodems, doorspekt met riviertjes die zand en klei hebben afgezet. Het gebied kent een eeuwenlange geschiedenis van mensen die het gebied met succes wisten te transformeren als reactie op de uitdagingen van hun tijd. Dit heeft geleid tot een veenweidegebied, met een verkaveling in smalle banen ('slagen') en een verscheidenheid aan steden, grotere en kleinere dorpskernen en lintbebouwing. Het huidige grondgebruik staat grotendeels in het teken van de melkveehouderij, maar het is zeker geen leeg groengebied. Er is een grote diversiteit aan bedrijvigheid: naast de landbouw is er een vitale bouwsector, een sterke maakindustrie en florerende sectoren als handel en logistiek. Het Groene Hart is een groot gebied, met een diversiteit in landschap maar ook in verbondenheid van mensen met de regio: er zijn hechte dorpsgemeenschappen maar je ziet ook stedelijk leven dat niet veel verschilt van de grote metropolen om het Groene Hart heen. Wonen, werken en ontspannen gebeurt al volop, maar voor de langere termijn zijn er grote ruimtelijke opgaven die aangepakt moeten worden om ons gebied leefbaar te houden voor de bewoners van nu en die van de toekomst van het Groene Hart én de Randstad daaromheen.

1.2 Ruimtelijke opgaven in het Groene Hart

Het Groene Hart staat voor grote opgaven. Klimaatverandering, bodemdaling en een teruglopende biodiversiteit zetten het gebied onder druk. Net als in het verleden loopt het Groene Hart opnieuw tegen natuurlijke, wettelijke en financiële grenzen aan. Het gebied bestaat grotendeels uit laagveen. Dit veenweidegebied kampt met bodemdaling en de uitstoot van CO₂. Het huidige watersysteem speelt hierin een sleutelrol. Door het (sloot)waterpeil te verhogen, in combinatie met waterinfiltratiesystemen, kan de grondwaterstand op percelen worden verhoogd. Hierdoor wordt de uitstoot van CO₂ en bodemdaling afgeremd. Tegelijkertijd bepaalt de grondwaterstand welk type grondgebruik mogelijk is – en dus wat er economisch en landschappelijk kan plaatsvinden in het gebied.

Maar water is breder dan alleen peilbeheer. Door klimaatverandering is er steeds vaker sprake van óf te veel, óf juist te weinig water. Ook de kwaliteit van het water staat onder druk. Dat stelt hogere eisen aan de inrichting, het beheer en het gebruik van het gebied. De landbouw en terreinbeherende organisaties spelen een belangrijke rol in het behoud van het karakteristieke landschap. Maar beheer en onderhoud brengen kosten met zich

mee, en daar moeten voldoende opbrengsten tegenover staan. De veranderende klimatologische omstandigheden zullen zorgen voor een verschuiving in hoe het landschap eruitziet en gebruikt kan worden. Nu al is de landbouwtransitie ingezet om te gaan produceren binnen de planetaire grenzen. Daar komt bij dat er ruimte nodig is voor energieopwekking, en dat veel mensen in en rondom het Groene Hart prettig willen wonen en werken. Dit betekent dat het gebied aantrekkelijk moet zijn om te recreëren en te ontspannen – voor de bewoners zelf én voor de stedelijke regio eromheen.

Een vitale en biodiverse leefomgeving is dus geen luxe, maar noodzaak. Er is een fundamentele transformatie nodig om in te spelen op de gevolgen van klimaatverandering, bodemdaling te beperken en de biodiversiteit te herstellen. Die transformatie is tegelijk een kans: om het Groene Hart leefbaar, vitaal en toekomstbestendig te maken – voor de bewoners en ondernemers van nu én voor komende generaties in en rondom het gebied. Deze transformatie vraagt om samenwerking tussen alle belanghebbende, energie om te willen veranderen naar een mooiere toekomst en – niet onbelangrijk – middelen om te investeren in dit unieke gebied in het economische hart van Nederland.

1.3 De NOVEX-samenwerking Groene Hart

Al jaren werken bestuurders, ambtenaren, boeren, burgers en maatschappelijke organisaties aan de toekomst van het Groene Hart. De uitdagingen zijn zo groot dat je in je eentje het verschil niet maakt. We hebben elkaar hard nodig en het is dan ook niet zo gek dat er een intensieve samenwerking is ontstaan. We hebben een stevig netwerk opgebouwd, waarbij mensen elkaar over de grenzen heen weten te vinden, en dat levert mooie -soms ook wat scherpe/confronterende- gesprekken op waar hele mooie resultaten uit kunnen ontstaan. Naast een goede samenwerking moeten we richting kiezen: waar willen we met elkaar naartoe? De wereld verandert, de druk op ruimte wordt steeds groter, en velen realiseren zich wel dat het Groene Hart niet precies hetzelfde kan blijven. Maar hoe kunnen we innoveren, tegemoetkomen aan maatschappelijke vragen, een goede boterham verdienen, prettig wonen én tegelijk behouden wat mooi is? Aan deze vragen wordt de afgelopen jaren gewerkt onder het programma NOVEX Groene Hart. Onze regio is namelijk door het Rijk aangewezen als een van de 16 NOVEX-gebieden: gebieden waar de ruimtelijke opgaven zo groot zijn, dat ze vragen om gezamenlijke regie van het Rijk en de regio. Met een bestuursovereenkomst Groene Hart hebben overheden actief getekend voor deelname aan de Groene Hart-samenwerking. Daarnaast zijn veel maatschappelijke organisaties aangesloten en vertegenwoordigd in een maatschappelijke klankbordgroep. Ook het bedrijfsleven wordt in toenemende mate betrokken. Deze samenwerkende partijen hebben een gezamenlijk gewenst toekomstbeeld opgesteld in het Ontwikkelperspectief Groene Hart 2050.

1.4 Tijd voor de uitvoering

Nu is het tijd voor de uitvoering. Wij -de samenwerkende partijen- zijn er klaar voor om ons gebied toekomstbestendig te maken, om maatschappelijke doelen te bereiken op het gebied van vitaliteit, leefbaarheid en klimaat. Mét doorontwikkeling van ons iconische landschap en de goede interactie met de omringende steden. Stap voor stap. En met daarin het streven naar meervoudig ruimtegebruik, het niet afwentelen van opgaven in tijd en ruimte en met oog voor de identiteit van het Groene Hart. Door opgaven gestuurd te werken bereiken we veel doelen en maken we in het hier en nu concreet wat wel kan. Daarvoor hebben we deze Regionale Investeringsagenda gemaakt, de RIA Groene Hart. Hiermee investeren we in een toekomstbestendig Groene Hart. Want het is niet de vraag óf het Groene Hart gaat veranderen, maar hóe!

Hoofdstuk 2 Aanpak en proces RIA Groene Hart

2.1 Wat is een Regionale Investeringsagenda (RIA)?

Het opstellen van een RIA is nog geen gangbare praktijk. Daarom heeft de Stichting Kennis Gebiedsontwikkeling (SKG) in opdracht van het ministerie van BZK een handreiking opgesteld: De Regionale Investeringsagenda (september 2024, SKG TU Delft). De handreiking biedt handvatten (geen blauwdruk) voor de 16 NOVEX-gebieden om een eigen Regionale Investeringsagenda te ontwikkelen.

Werkwijze en product

De handreiking maakt onderscheid in een RIA-werkwijze en de RIA als product. Een RIA is een *werkwijze* die op regionaal niveau de sectorale beleidsambities samenhangend vertaalt naar een realisatieprogramma met ruimtelijke opgaven en projecten. Daar horen de investeringen bij, inclusief de (mogelijke) bijdragen van overheden, private en maatschappelijke partners om tot slot tot uitvoering te komen. In onderstaande afbeelding is dit verbeeld.

Afbeelding 1. Werkwijze RIA (bron: De Regionale Investeringsagenda, SKG/TU Delft, september 2024)

De RIA als *product* betreft het expliciet maken van de investeringsopgave die nodig is om het regionale gedragen perspectief uit te voeren. Belangrijke voorwaarde voor een realistische financiële strategie is een wisselwerking tussen beschikbare Rijksmiddelen en middelen vanuit de regio zelf. Provincies, waterschappen, regio, gemeenten, ondernemers en maatschappelijke organisaties moeten aantoonbaar willen investeren in de regio.

Werken aan een regionaal realisatieprogramma vanuit onder andere gedeelde visievorming, gedeeld eigenaarschap, gelijke lusten en lasten, commitment en duidelijke langjarige afspraken brengt de middelen rond opgaven en projecten ook bij elkaar met behoud van zeggenschap. De RIA-werkwijze vraagt daarbij van alle partners

om over de eigen grenzen heen te durven kijken, ten behoeve van de regio. Waarbij ook open en eerlijk met elkaar over de regionale verdeling van zoet en zuur gesproken moet worden. Dit raakt aan de noodzaak om tijdig opgaven en projecten met elkaar te prioriteren en ruimtelijke keuzes te maken.

2.2 Wat is opgaven gestuurd werken?

Naast de RIA-werkwijze hanteert de Groene Hart-samenwerking ook het ‘opgaven gestuurd werken’ om tot versnelling te komen. Deze werkwijze rust op drie principes:

- Focussen op het realiseren van opgaven
- Bouwen en samenwerken
- Vereenvoudigen en gemeenschappelijk maken

Het verweven van deze werkwijze in de dagelijkse praktijk draagt bij aan het doorbreken van ‘sectorale silo’s’, botsende belangen, impasses en de steeds hogere stapel aan crises. Afbeelding 2 geeft in een aantal stappen het werkproces weer, dat cyclisch wordt doorlopen.

Afbeelding 2. werkproces Opgaven gestuurd werken (Bron opgavengestuurdwerken.nl)

2.3 De RIA-aanpak Groene Hart

De gezamenlijke visie, [het Ontwikkelperspectief Groene Hart 2050](#), vormt met zijn 13 ontwikkelprincipes (zie kader) en de daaruit voortvloeiende [Realisatieagenda](#), het vertrekpunt voor deze eerste RIA Groene Hart. Vanuit de gezamenlijke visie zijn we bottom-up aan de slag gegaan met het opbouwen van een eerste lijst met sleutelprojecten.

KADER

Ontwikkelperspectief 1.0 Groene Hart 2050

Het Ontwikkelperspectief bevat een eerste set ontwikkelprincipes voor hoe het gebied zich verder kan ontwikkelen en transformeren met de grote uitdagingen én kansen die er liggen. Dit leidt tot een toekomstbeeld voor 2050 met meerdere uitkomsten en dat is ook passend, gezien de diversiteit van landschappen, culturen en economieën in het Groene Hart

De 13 ontwikkelprincipes zijn richtinggevend:

1. Beschouw het Groene Hart als **waardevol onderscheidend geheel**, met behoud van (landschappelijke) kwaliteiten en cultuurhistorische waarden en oog voor diversiteit, leefbaarheid en economische vitaliteit.
2. Werk volgens de drie **NOVI-principes**: combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies, kenmerken en identiteit van een (deel)gebied staan centraal en afwentelen wordt voorkomen.
3. Hanteer **condities van water en bodem** als primair criterium bij de verdeling van de ruimte.
4. Verhoog de grondwaterstand waar nodig, zorg voor aanpassing van het **watersysteem**, voor een hogere grondwaterstand maar ook vanwege klimaatverandering en waterveiligheid.
5. Bied **perspectief aan agrarisch ondernemers**. Omdat beperkingen van het huidige agrarisch grondgebruik onvermijdelijk zijn, is incidentele en structurele ondersteuning van de overheid nodig.
6. Zet in op **meer mogelijkheden voor recreatie en toerisme**: betere verbindingen en een goede spreiding.
7. Geef (naast landbouw en toerisme) prioriteit aan **sectoren die passend en veelbelovend zijn** voor het gebied.
8. Bouw **woningen en bedrijventerreinen bij voorkeur op de kleigronden** en niet in veengebieden en diepe polders.
9. **Behaal de wettelijke doelen voor biodiversiteit en waterkwaliteit** (VRH en KRW) en verbeter daarmee de biodiversiteit en waterkwaliteit in het gebied stevig.
10. **Verbeter de verbindingen** naar en binnen het Groene Hart, met een voorkeur voor het versterken van OV, fiets- en vaarverbindingen.
11. **Benut het cultuurhistorisch erfgoed**, versterk de aanwezige historische waarden voor meer kwaliteit in de fysieke leefomgeving.
12. **Maak duurzame energieopwekking mogelijk**, zowel vanwege de grote landelijke opgave voor energieopwekking als vanwege de kansen voor de regionale economie.
13. Zorg voor voldoende en kwalitatief toereikende locaties voor de **drinkwatervoorziening** en maak keuzes voor de grondwaterstand in samenhang met de beschikbaarheid van voldoende zoetwater.

Focus op ruimtelijke opgaven in landelijk en stedelijk gebied

In het Groene Hart is de transitie van het landelijk gebied een belangrijk vraagstuk dat raakt aan de fysieke kenmerken van de ondergrond, de economie, het landschap en de leefbaarheid in het landelijk gebied. Het vormt ook een driver voor verandering. Toch ligt de focus van de sleutelprojecten in deze Groene Hart RIA op ruimtelijke opgaven. Tijdens het proces van projecten ophalen speelde de gebiedsgerichte aanpak vanuit de drie provinciale programma's landelijk gebied namelijk volop. Er waren gebiedstafels in ontwikkeling, er werd rijksfinanciering aangevraagd en toegezegd voor de maatregelpakketten op verduurzaming van de landbouw, water en natuur en er liepen al diverse polderprocessen en gesprekken rond stikstof. Om deze preciaire projecten en processen niet te verstoren is er bewust voor gekozen om voor deze eerste Regionale Investeringsagenda in te zetten op de ruimtelijke ordeningsvraagstukken. Deze hebben veelal een relatie met de gebiedstrajecten in het landelijk gebied. Via diverse trajecten is de NOVEX samenwerking betrokken bij het stimuleren van de landbouwtransitie. Zoals bijvoorbeeld via KlimaatSlim Boeren op veen Groene Hart, Fieldlab Groene Hart en via de werkgroep Laagveen, polders en droogmakerijen.

Bottom-up, de plek centraal

In de aanloop naar deze eerste RIA is bij de vijf gemeentelijke regio's van het Groene Hart (afbeelding 3) opgevraagd welke projecten daar spelen die een bijdrage of oplossing bieden voor de vraagstukken uit het Ontwikkelperspectief Groene Hart 2050. Het gaat om de regio's Noord-Holland, Utrecht-West, De Waarden, Midden-Holland en Holland-Rijnland.

Afbeelding 3. de vijf gemeentelijke regio's van de NOVEX Groene Hart samenwerking

Er is bewust gekozen voor dit bottom-up proces vanuit de gedachte dat elke opgave landt op een fysieke plek in het Groene Hart en dat vanuit deze fysieke plek de verandering in gang wordt gezet, samen met de betreffende bewoners, ondernemers

en gemeenschap. De plek centraal en van daaruit bouwen aan verbindingen, een sterke coalitie en financiering om projecten te realiseren.

De maatschappelijke klankbordgroep is ook bij diverse sessie betrokken om input te geven en te reflecteren op de aangedragen projecten en het maken van keuzes. Die betrokkenheid heeft bijgedragen aan de breedte van de ruimtelijke vraagstukken en de aandacht binnen de projecten voor de leefwereld: de inwoners, ondernemers en bezoekers van het gebied,

Criteria voor sleutelprojecten

Aangedragen sleutelprojecten zijn langs de lat gehouden van onderstaande criteria. Dit zijn tevens de succesfactoren voor een sterke Regionale Investeringsagenda.

- Draagt bij aan Ontwikkelperspectief Groene Hart, een toekomstbestendige regio.
- Biedt oplossingen voor ruimtelijke schuurpunten
- Realiseert (boven)regionale samenhang
- Dient meervoudige doelen (vergroot de koek)
- Samenwerken aan verbinding
- Leren over transitiestappen
- Mobiliseert meerdere partijen voor draagvlak en gezamenlijke financiering
- Is gebaseerd op regionaal draagvlak (energie & steun)
- Is realistisch en haalbaar
- Heeft een realisatieplanning (uitvoer tussen nu en 5 jaar, of tussen 10 en 15 jaar)

De eerste set aan projecten zijn ambtelijk opgehaald, gesorteerd en geprioriteerd. De bestuurders in de regio hebben de 'oogst' met elkaar besproken en vastgesteld.

Adaptief programmeren

In het Ontwikkelperspectief Groene Hart 2050 is niet vastgelegd hoe het Groene Hart er in 2050 uit ziet. Er staan omstandigheden en ontwikkelingen in die noodzaak geven tot ruimtelijke verandering, verandering van ons perspectief en gedrag. Deze RIA Groene Hart is daarom een levend document waar projecten opkomen en afvloeien als ze klaar zijn voor realisatie of toch niet uitvoerbaar blijken te zijn. In dit laatste geval wordt een project beargumenteerd van de RIA afgehaald.

Het selecteren van sleutelprojecten is een zorgvuldig proces dat vraagt om capaciteit en doorlooptijd. Dit betekent dat we terughoudend omgaan met het toevoegen van nieuwe initiatieven en ideeën. Dit is niet erg, aangezien de RIA een adaptieve agenda is, waarbij nieuwe initiatieven aangemeld kunnen worden voor een volgende versie. We voorzien een cyclus van 3 tot 4 jaar. Al werkendeweg leren we en bouwen we verder: aan de opgaven, de samenwerking en de werkvorm. De RIA Groene Hart heeft

een adaptief karakter en vernieuwt zichzelf. Daarom is het ook belangrijk de voortgang te monitoren: van zowel het werkproces als de resultaten.

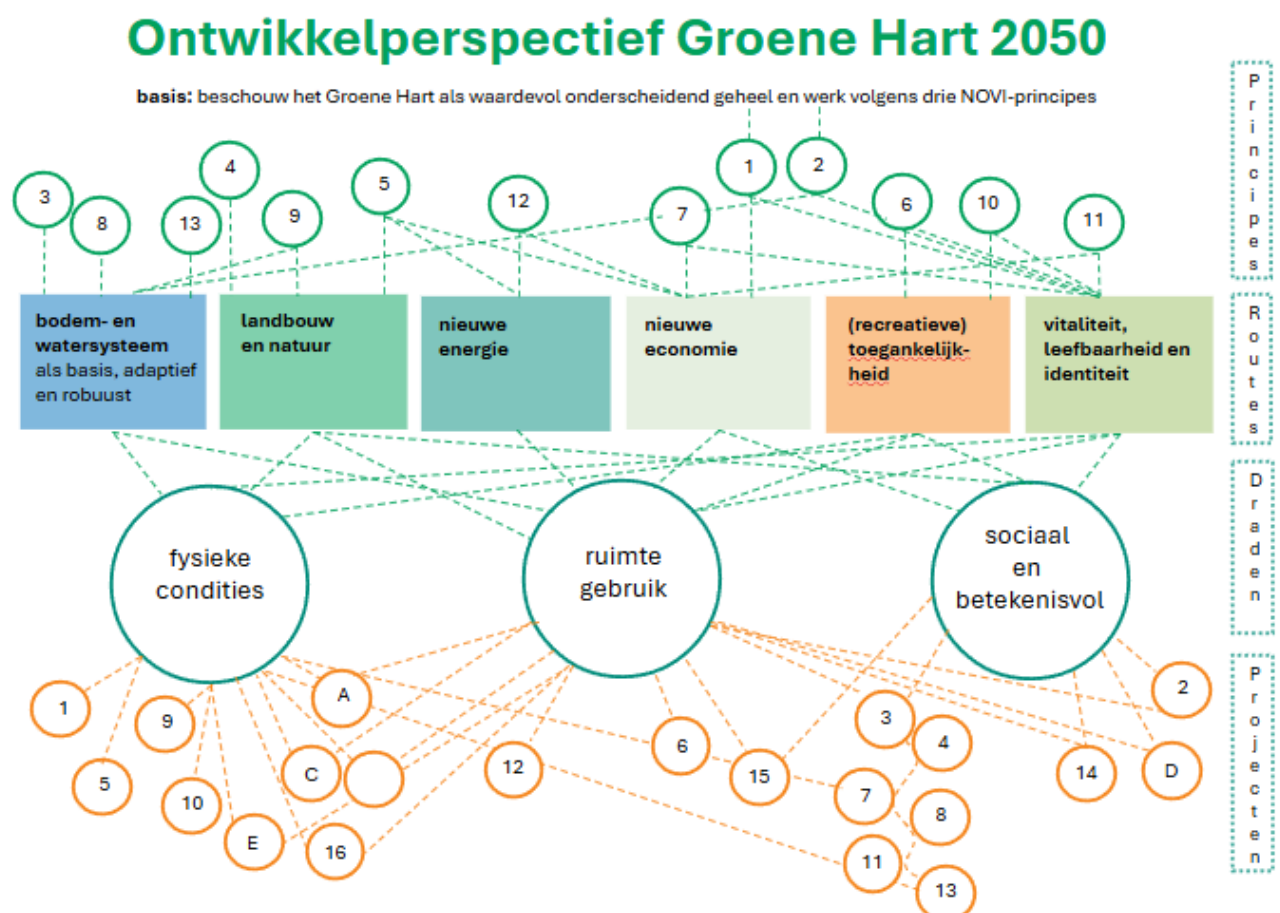

Afbeelding 4. adaptief programmeren RIA Groene Hart

Hoofdstuk 3 Het bouwwerk

3.1 Routekaart RIA Groene Hart: samenhang tussen visie en uitvoering

De opgaven en urgenties in het Groene Hart zijn uitgewerkt in het eerdergenoemde Ontwikkelperspectief Groene Hart 2050: het gezamenlijke toekomstbeeld (zie kader hoofdstuk 2). In het NOVEX-programma verkeren we nu in de fase van uitvoering geven aan het Ontwikkelperspectief. Zoals we in hoofdstuk 2 uitleggen, kiezen we ervoor om te werken aan de hand van sleutelprojecten. De samenhang tussen de sleutelprojecten en de 13 ontwikkelprincipes uit het Ontwikkelperspectief is schematisch weergegeven in de routekaart in onderstaand schema. De verbinding tussen het ontwikkelperspectief (visie) en sleutelprojecten (uitvoering) gaat langs ontwikkelroutes en groene draden. Deze twee tussenlagen krijgen extra uitleg in de volgende twee paragrafen. In het kader onder de afbeelding staat een toelichting op de routekaart. In bijlage 1 is een beknopte beschrijving opgenomen van de sleutelprojecten.

Sleutelprojecten Regionale Investeringsagenda 1.0

Afbeelding 5. Routekaart Regionale Investeringsagenda Groene Hart 1.0

KADER

Beknpte leeswijzer: Routekaart Regionale Investeringsagenda Groene Hart 1.0

Draden/de drie grote bollen: de groene draden vormen de inhoudelijke basis waaraan de NOVEX-partners in het Groene Hart samenwerken.

Routes: de ontwikkelroutes vormen de zes richtinggevende thema's (opgaven) die samenhang aanbrengen tussen de het Ontwikkelperspectief (visie) en de verscheidenheid aan sleutelprojecten (uitvoering)

Principes: De ontwikkelprincipes komen voort uit de visie: sommige principes dragen bij aan één ontwikkelroute (lijn naar één vakje), anderen dragen aan meerdere ontwikkelroutes bij (meerdere lijnen).

Projecten: de sleutelprojecten geven uitvoering aan de visie. De oranje lijntjes laten zien aan welke groene draden een project bijdraagt (één of meer) en via de groene draden aan meerdere ontwikkelroutes en daarmee ook de bijbehorende ontwikkelprincipes.

Voorbeeld

Ontwikkelpincipe 10. Verbeter de verbindingen met een voorkeur voor het versterken van OV, fiets- en vaarverbindingen. Deze draagt bij aan de ontwikkelroute versterken recreatie en verbindingen en vitaliteit, leefbaarheid en identiteit. Deze beide ontwikkelroutes komen vooral voort uit de behoefte om bij te dragen aan een sociaal en betekenisvol Groene Hart. Via in ieder geval de sleutelprojecten 3, 4, 7, 8, 11 en ontwikkeling D geven we er in het hier en nu uitvoering aan.

3.2 Ontwikkelroutes

Het Groene Hart is groot en divers. Bijna alle ruimtelijke functies komen er voor. Het is dus zaak om op zoek te gaan naar wat specifiek is voor de regio. De Groene Hart RIA moet duidelijk maken hoe we investeren in sleutelprojecten die opgaven raken die in het gehele Groene Hart spelen – van oost naar west en van noord naar zuid. Hoewel we integraal werken, geven de sleutelprojecten geen uitwerking aan alle ontwikkelprincipes in dezelfde mate. Daarnaast kunnen de uitwerkingen divers zijn en in deelgebieden van het Groene Hart ook verschillen. Om de ontwikkelprincipes te gebruiken in sleutelprojecten is het nodig om meer inzicht te krijgen in hoe de weg van ontwikkeling eruitziet: de ontwikkelroutes (opgaven). Daarnaast hebben de ontwikkelroutes ook een functie in het vinden van financiering voor sleutelprojecten.

Ontwikkelroute als transitiepad

De ontwikkelroutes zijn nodig om de ontwikkelprincipes te voorzien van een samenhangende richting waar de partijen naartoe willen. Dit is niet mogelijk voor het gehele Groene Hart, maar wel op onderdelen. Deze routes worden uitgedacht in de werkgroepen die bestaan onder de NOVEX samenwerking, maar het kan ook op op andere (beleids)tafels georganiseerd worden. De ontwikkelroutes in de Groene Hart

RIA zijn voortgekomen uit de bottom-up benadering. Uit de oogst werd duidelijk dat sommige vraagstukken in meerdere regio's spelen. Ze hebben een relatie met elkaar, over de regiogrenzen heen. Als we die opgaven in de regio's aan elkaar verbinden, ontstaat er een groter weefwerk van initiatieven en projecten. Dit noemen we ontwikkelroutes. Binnen deze RIA Groene Hart onderscheiden we er zes. De ontwikkelroutes geven uitwerkingen op de weg van een bepaalde ontwikkeling, met altijd als basisprincipe dat we het Groene Hart beschouwen als onderscheidend geheel en dat we de drie NOVI-principes hanteren: niet afwentelen, meervoudig landgebruik en gebiedskenmerken centraal. Dit zijn de zes ontwikkelroutes:

bodem- en watersysteem als basis, adaptief en robuust <i>oplossingen waarbij 'water en bodem sturend' invulling krijgen, aangepast ruimtegebruik, rekening houdend met klimaatverandering</i>	landbouw en natuur <i>oplossingen die gericht zijn op versterking van landbouw, natuur en biodiversiteit, duurzaam en toekomstbestendig</i>
nieuwe energie <i>oplossingen die gericht zijn op realisatie van duurzame opwek van energie en de inpassing daarvan in het landschap en omgeving</i>	nieuwe economie <i>oplossingen die bijdragen aan het versterken, toekomstbestendig, circulair maken van de economie en werkgelegenheid</i>
versterking (recreatieve) toegankelijkheid <i>oplossingen voor versterken gezondheid, kwaliteit leefomgeving en economie via regeneratieve en toekomstgerichte recreatie en nieuwe verbindingen</i>	vitaliteit, leefbaarheid en identiteit <i>oplossingen voor versterken vitaliteit en leefbaarheid van kernen, benutten en versterken gemeenschapszin en identiteit</i>

Afbeelding 6. ontwikkelroutes RIA Groene Hart

Met de ontwikkelroutes (opgaven) geven we aan op welke manieren de ontwikkelprincipes van het Groene Hart uitgewerkt kunnen worden in de tijd.

Verstedelijking, woningbouw en mobiliteit zijn ontwikkelingen die in heel Nederland spelen. Maar in het Groene Hart hebben we te maken met een andere intensiteit dan bijvoorbeeld in de Randstad. Het gaat in deze bouwsteen naast aantallen ook om het onderliggende factoren die maken dat een gebied aantrekkelijk en gezond is om er te wonen, ondernemen of ontspannen. Voorbeelden zijn voldoende en passende voorzieningen bij de schaal van een gebied, aandacht voor de verschillende generaties

en hun specifieke behoeftes, de culturele omstandigheden. Deze sleutelprojecten komen samen in de ontwikkelroute **‘vitaliteit, leefbaarheid en identiteit’**.

‘Bodem- en watersysteem’ is gezien de bodemgesteldheid van het Groene Hart een belangrijke ontwikkelroute. Deze krijgt nationaal invulling door bijvoorbeeld het Deltaprogramma Centraal Holland en het Veenprogramma van de nationale overheid en de drie provincies. Deze route wordt dus grotendeels door nationaal en regionale beleid bepaald, maar sleutelprojecten als bodemdaling en klimaat-adaptief bouwen bieden oplossingen om te komen tot een regio waar het bodem- en watersysteem op orde is en waar gebouwd kan worden op een passende wijze, zonder af te wentelen in tijd en ruimte.

De landbouw en (agrarische) natuur zijn grote ruimtegebruikers in het Groene Hart. Naast de ontwikkelroute bodem- en watersysteem is daarom een ontwikkelroute **‘landbouw en natuur’** nodig, zodat het perspectief voor de agrarische ondernemer duidelijk wordt en er geïnvesteerd kan worden in deze belangrijke sector voor het Groene Hart.

Met de ontwikkelroute **‘nieuwe economie’** willen we niet de bestaande economie verlaten, maar het Groene Hart wel een impuls geven om te vernieuwen en dit te doen daar waar de regio met de maakindustrie, het mkb-bedrijfsleven en relatief veel ruimte, mogelijkheden heeft om zich te onderscheiden. Circulaire economie is zeer kansrijk voor het Groene Hart en er zijn al verschillende projecten die oplossingen bieden voor deze ontwikkelroute.

De ontwikkelroute **‘nieuwe energie’** vraagt een route uit te zetten waarbij duurzame energieopwekking samen kan gaan met het toevoegen van landschappelijke kwaliteit. Deze vraag is niet uniek in Nederland, maar het open landschap van het Groene wordt al snel aangetast als er niet wordt bekeken wat er ook toegevoegd kan worden.

Tenslotte is er de ontwikkelroute **‘versterking (recreatieve) toegankelijkheid’**. Het gaat om de toegankelijkheid in brede zin zoals groen-blauwe verbindingen, OV-verbindingen, fietsverbindingen voor woon-werkverkeer en vaarverbindingen. In de sleutelprojecten zijn er meerdere projecten die werken aan routes voor recreanten. Juist hier is regio-overschrijdend werken van groot belang, want de recreant houdt zich niet aan bestuurlijke grenzen. We moeten intussen wel duidelijk krijgen in welk deel van het Groene Hart er nog potentie is voor extra recreatie en waar de druk op natuur of omgeving nu al in het gedrang is. Voor recreatie wordt er momenteel een ontwikkelroute uitgewerkt in een Actieagenda Recreatie 2035 (zie kader).

KADER

Actieagenda Recreatie 2035: Recreatie en toerisme als onderdeel van de oplossing

Recreatie en toerisme leveren een directe bijdrage aan de leefbaarheid, economie en ruimtelijke kwaliteit van het Groene Hart. Door bezoekersstromen te spreiden, identiteit te versterken, economische dragers te creëren en mensen actief te verbinden aan hun omgeving, zijn deze functies strategisch van waarde voor de regio. Dat komt tot uiting in de Actieagenda Recreatie 2035 die momenteel wordt uitgewerkt.

Zeker wanneer toerisme wordt vormgegeven met aandacht voor de omgeving – regeneratief en toekomstgericht – ontstaat er meerwaarde op het gebied van biodiversiteit, streekontwikkeling, gezondheid en regionale trots.

Er ligt al een stevige basis

In de regio zijn al verschillende projecten gestart die laten zien hoe recreatie effectief gekoppeld kan worden aan bredere gebiedsopgaven:

 Handreiking Ontwikkelprincipes – recreatie als katalysator voor gebiedsontwikkeling

 Regiobranding – één herkenbaar verhaal voor bewoners, bezoekers en investeringspartners

 Bezoekersdata – datagedreven inzichten voor spreading, beleid en investeringskeuzes

 Agrotoerisme – toerisme als verdienmodel voor regeneratie en streekidentiteit

 Ambachten – nieuwe perspectieven voor vakmanschap en circulaire maakcultuur

 Routestructuren – robuuste, duurzame netwerken voor fietsen, wandelen en varen

Ontwikkelroutes en financiële strategie

Voor integrale gebiedsopgaven zijn weinig financiële middelen gereserveerd. De regio-enveloppe die de Rijksoverheid kende en waaruit de Regiodeals werden gefinancierd vormde hierop een uitzondering, maar is inmiddels gestopt. De meeste middelen zijn gekoppeld aan doelen die de betreffende overheidsinstantie wil realiseren. De ontwikkelroutes zijn een mooi instrument om subsidiestromen te vinden voor sleutelprojecten. In hoofdstuk 5 gaan we hier verder op in.

3.3. Verbinden met Groene Draden

De Groene Draden vormen de inhoudelijke basis waaraan de NOVEX-partners in het Groene Hart samenwerken. Deze Groene Draden vormen samen met de Ontwikkelroutes (opgaven) de koers uit het Ontwikkelperperspectief: de sleutelprojecten geven hieraan invulling. Dit moet voldoende vertrouwen geven dat we investeren in de projecten die bijdragen aan een toekomstbestendig Groene Hart. Om welke sleutelprojecten het in deze eerste RIA gaat, beschrijven we in hoofdstuk 4.

De eerste Groene Draad gaat primair om de **fysieke condities** van het Groene Hart: vooral laagveen, polders en droogmakerijen. Deze willen we met de opgaven van bodemdaling, klimaatverandering en zoetwaterbeschikbaarheid ontwikkelen voor een toekomstbestendig Groene Hart.

De tweede Groene Draad gaat over het **ruimtegebruik** van de verschillende ruimtelijke functies. Sommige van deze ruimtelijke functies zijn sterk afhankelijk van de fysieke condities zoals landbouw en natuur, maar er zijn ook ruimtelijke functies die onafhankelijk zijn van de fysieke condities maar zich hier wel toe moeten verhouden, zoals woningbouw en de economische functies die vragen om gebouwen en infrastructuur.

De derde Groene Draad is een **sociaal en betekenisvol** Groene Hart. Deze Groene Draad verbindt de fysieke condities, de ruimtelijke functies met de bewoners van het gebied. De cultuurhistorie, de identiteit, de leefbaarheid en vitaliteit van de gemeenschappen staan centraal in deze Groene Draad.

Hoofdstuk 4 De sleutelprojecten van de RIA Groene Hart

4.1 Sleutelprojecten in samenhang

Zoals in hoofdstuk 2 is beschreven, heeft iedere regio twee tot vier sleutelprojecten aangeleverd om samen aan te werken. Sommigen projecten zijn uitgewerkt tot nog concretere deelprojecten. In bijlage 1 zijn de sleutelprojecten per regio inzichtelijk gemaakt. Tabel 1 toont de sleutelprojecten van de Regionale Investeringsagenda Groene Hart, toebedeeld aan de ontwikkelroutes. De projecten zijn genummerd per regio (zie bijlage 1), maar staan hier gegroepeerd per ontwikkelroute (eerste kolom). Sleutelopgaven zijn altijd meervoudig en dragen dan ook aan meerdere ontwikkelroutes bij. In de kleine vakjes is geduid welke dit zijn. Het eerste project Veenetië is bijvoorbeeld vooral ingestoken vanuit het bodem- en watersysteem maar draagt ook bij aan natuur (tweede kolom) en identiteit (laatste kolom).

De afkortingen in kolom 3 refereren aan de regio: UW staat voor Utrecht-West, NH staat voor Noord-Holland, HR voor Holland-Rijnland, MH voor Midden-Holland, DW voor De Waarden, WSRL is Waterschap Rivierenland en GH is Groene Hart-breed. Deze laatste projecten hebben een codering A t/m E en zijn niet specifiek door een regio aangedragen, maar zijn belangrijke initiatieven waar de betrokken partners van de NOVEX Groene Hart aan werken en die bijdragen aan het Ontwikkelperspectief Groene Hart 2050.

Tabel 1. Bijdrage sleutelopgaven aan ontwikkelroutes

				Idem kolom 1					
bodem- en watersysteem	1	UW	Veenetië Drijvend Bouwen						
	5*	MH	Klimaatbestendig Wonen						
	9	NH	Diemerscheg--> Nat Klimaatbos						
	10	NH	Toekomstbestendige Heuvelrug						
	16	WSRL	Toekomstbestendig watersysteem ABW en 5HL*						
	E	GH	Voorkeursstrategie Centraal Holland						
landbouw en natuur	A	GH	Fieldlab Groene Hart						
	B	GH	Klimaat slim Boeren Groene Hart						
	C	GH	Gebiedsaanpak PPLG's Groene Hart						
nieuwe energie	12	HR	Toekomstbestendig landschap en Energy Lane						
nieuwe economie	6*	MH	Vitale economie						
	15	DW	Vergroenen en versterken ondernemend Groene Hart						
versterking (recreatieve) toegankelijkheid	3*	UW	Verbonden en leefbaar Utrecht-West						
	4*	MH	Schaalsprong groen recreatief netwerk						
	7	NH	Westeinderscheg--> Drecht doorsteek						
	8	NH	Amstelscheg--> Recreatieve poortgebieden						
	11	HR	Benutten en versterken landschappelijke kwaliteiten						
Vitaliteit, leefbaarheid en identiteit	13	DW	Toekomstbestendige mobiliteit langs groenblauwe netwerken						
	2	UW	Vitaliteit en leefbaarheid landelijke gebied (o.a. VAB)						
	14	DW	Toekomstbestendig maatschappelijk vastgoed						
	D	GH	Het Nieuwe Samenwerken Groene Hart						

*Alblasserwaard en Vijfheerenlanden

4.2. Rijp en groen

Bij het opbouwen van deze Regionale Investeringsagenda streven we naar zoveel mogelijk projecten die al op het punt staan om tot uitvoering te komen maar bijvoorbeeld nog een samenwerkingspartner missen of waar een deel financiering ontbreekt. De praktijk blijkt weerbarstiger. Veel projecten die lokaal en regionaal spelen zijn nog niet zo ver, die hebben nog ontwikkelslagen nodig om van idee naar een concreet projectvoorstel te komen. Een veel gehoord geluid is dat het aan capaciteit en tijd ontbreekt om de projectideeën een stap verder te brengen. Door echter samen aan de slag te gaan is het de regio's toch gelukt om projecten te prioriteren en samenhang aan te brengen in de verschillende ruimtelijke ordeningstrajecten waaraan ze verbonden zijn.

In de volgende stap naar ordening en uitwerking is aan de projectleiders gevraagd aan te geven in welke fase hun project zich bevindt. Vier ontwikkelfactoren zijn daarbij van belang, waarbij we per factor een aantal stappen onderscheiden. Bij elk project kunnen we dan per factor aangeven in welke stap het project zich bevindt.

1. Ontwerp: in vijf stappen van idee naar definitief ontwerp
2. Businesscase: in vier stappen van geen begroting naar begroting volledig bekend
3. Bestuurlijk-maatschappelijk: in vier stappen van informeel naar gecommitteerd aan de businesscase
4. Organisatiekracht: in vijf stappen van het organiseren van een projectleider tot het sluiten van een overeenkomst

In navolging van de aanpak van de RIA Holland Rijnland kiezen we in de RIA Groene Hart ook voor een specifieke aanduiding van de projecten. P1-projecten bevinden zich nog in een fase van onderzoek of beleidsstudies nog voor er sprake is van een project. P2 en P3 zijn goedgekeurde en gefinancierde projecten waarbij P2 nog in de planfase zit en P3 richting realisatie gaat.

Wanneer we dit invullen ontstaat onderstaande 'streepjescode'-tabel waarin duidelijk wordt welke projecten al een flinke stap hebben gezet richting realisatie en wat er nog moet gebeuren bij de anderen om daar te komen. Deze tabel 2 is bedoeld als snel overzicht. Zo is te zien dat de projecten onder de ontwikkelroute *landbouw en natuur* al ver zijn: bijna alle vier de ontwikkelstappen zijn doorlopen. Onder andere de projecten onder de ontwikkelroute *recreatie en verbindingen* moeten nog verder uitgewerkt worden. In bijlage 2 is staat een uitgebreide tabel. De sleutelprojecten 3-6 en 13-16 omvat een verzameling deelprojecten. In respectievelijk bijlage xx t/m xx is weergegeven hoe ver deze deelprojecten al in ontwikkeling zijn

Tabel 2. Huidige status sleutelprojecten richting realisatie

		ONTWERP				BUSINESS CASE				BESTUURLIJK /				ORGANISATORISCH				Type project		
Regio's en sleutelprojecten																		1	2	3
NR	bodem- en watersysteem																			
1	Veenetië drijvend bouwen																			
5	Klimaatbestendig wonen																			
9	Diemerscheg, Nat klimaatbos																			
10	Toekomstbestendige Heuvelrug																			
16	Toekomstbestendig watersysteem ABW/5HL	nog in te vullen																		
E	Voorkeursstrategie Centraal Holland																			
landbouw en natuur																				
A	Fieldlab Groene Hart																			
B	Klimaatlim Boeren Groene Hart																			
C	Gebiedsaanpak PPLG's Groene Hart																			
nieuwe energie																				
12	Toekomstbestendig landschap en Energy Lane																			
nieuwe economie																				
6	Vitale economie																			
15	Vergroenen en versterken ondernemend Groene Hart																			
versterking (recreatieve) toegankelijkheid																				
3	Verbonden Utrecht West																			
4	Schaalsprong Groen Recreatief Netwerk																			
7	Westeinderscheg - Drechtdoorsteek																			
8	Amstelscheg, recreatieve poortgebieden																			
11	Benutten en versterken landschappelijke kwaliteiten																			
13	Toekomstbestendige mobiliteit langs groenblauwe netwerken																			
vitaliteit, leefbaarheid en identiteit																				
2	Vitaliteit en leefbaarheid landelijk gebied (VAB-beleid)																			
14	Toekomstbestendige maatschappelijk vastgoed																			
D	Het Nieuwe Samenwerken Groene Hart																			

Hoofdstuk 5 Financiële strategie

5.1 Inleiding financiële opgave

De RIA maakt inzichtelijk welke kosten gekoppeld zijn aan welke sleutelprojecten. De sleutelprojecten zijn daarmee bepalend voor de invulling van de RIA. In het kader van deze RIA is een inventarisatie uitgevoerd van bestaande kostenramingen op basis van de inzichten van nu (medio 2025, zie hiervoor ook hoofdstuk 4). Let wel: het gaat hier om ramingen met de kennis van nu. Tijdens de inventarisatie is gebleken dat bij een groot deel van de sleutelprojecten nog geen sprake is van volledig uitgewerkte projecten en bijbehorende ramingen. Hoewel we in dit stadium dus nog geen sluitend beeld van de businesscase van de gehele NOVEX Groene Hart kunnen geven, draagt het huidige inzicht in de grootte van de kosten al bij in het sturen van de gedachten hierover (en het inzichtelijk maken van het huiswerk dat nog gedaan moet worden). Een overzicht van bestaande informatie is – ook met zijn beperkingen – van waarde in het besluitvormingsproces.

Naast ramingen van kosten, moet een RIA ook inzicht geven in de beschikbare bekostiging vanuit verschillende baathebbende / betrokken partijen en op welke wijze we deze kunnen aanhaken.

Begrippen

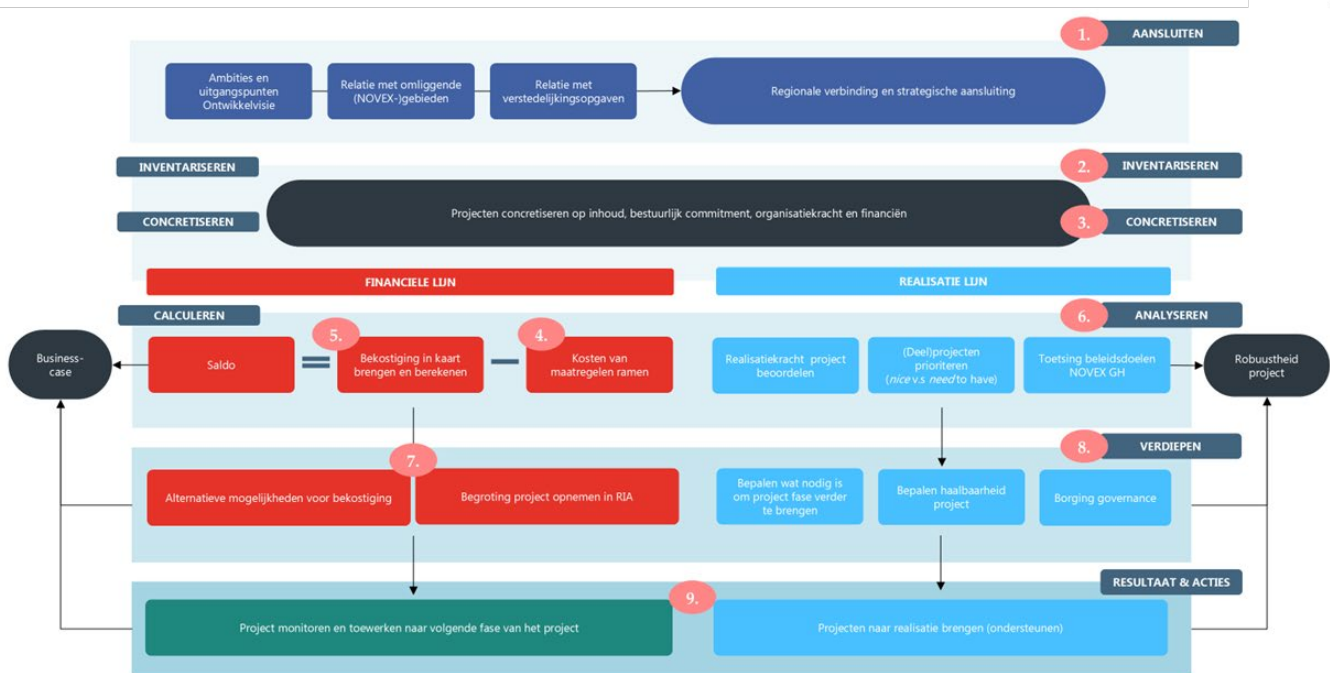
Bij de verdere uitwerking staan de volgende begrippen centraal:

- **Investeringsopgave:** Het geheel aan benodigde financiële middelen om een bepaalde ambitie, project of set van maatregelen te realiseren. Dit omvat zowel uitvoeringskosten (bijv. aanleg, beheer) als proceskosten (bijv. participatie, ontwerp en coördinatie). De investeringsopgave is vaak gebiedsgericht of thematisch opgebouwd en vormt de basis voor het ontwikkelen van een financieringsstrategie.
- **Beheer en onderhoud:** De jaarlijkse kosten om het gerealiseerde project blijvend te beheren en onderhouden.
- **Bekostiging:** De wijze waarop structurele, doorgaans publieke, uitgaven binnen bestaande budgetten worden opgevangen. Bekostiging gaat vaak over de inzet van reguliere middelen van overheden (zoals gemeentelijke of provinciale begrotingen) en wordt gebruikt voor doorlopende taken of instandhouding, bijvoorbeeld groenbeheer of waterkwaliteit.
- **Financiering:** De organisatie van tijdelijke, projectgerichte of additionele geldstromen om een investering mogelijk te maken. Financiering kan publiek (subsidies, fondsen) of privaat (leningen, co-investeringen) zijn en richt zich op het dekken van incidentele uitgaven, zoals eenmalige ingrepen of projectkosten.

- **Hefboom** (financiële hefboomwerking): Het mechanisme waarbij een beperkte inzet van publieke middelen leidt tot het aantrekken van aanvullende financiering van andere partijen. Dit kan bijvoorbeeld door een subsidie, cofinanciering of een strategische investering waarmee andere actoren worden geactiveerd. Hefboomwerking vergroot de impact van initiële middelen.
- **Multiplier** (maatschappelijke multiplier): Het effect waarbij een investering niet alleen directe waarde creëert, maar ook indirecte maatschappelijke baten oplevert. Denk aan verbeterde gezondheid, biodiversiteit of recreatieve waarde als gevolg van een groen-blauwe maatregel. Een multiplier-effect maakt het makkelijker om investeringen breder aan te tonen of te koppelen aan andere beleidsdoelen.
- **Publiek:** Partijen en middelen afkomstig van overheden en publieke instellingen. Publieke partijen (zoals gemeenten, provincies, waterschappen, het Rijk en uitvoeringsorganisaties zoals Rijkswaterstaat) opereren vanuit collectieve belangen, zoals leefbaarheid, klimaatadaptatie, volksgezondheid en ruimtelijke kwaliteit. Zij bekostigen investeringen meestal uit publieke begrotingen of fondsen, bijvoorbeeld via belastingen, subsidies of landelijke programma's. Publieke middelen zijn doorgaans bedoeld voor structurele voorzieningen of maatschappelijke randvoorwaarden, en kennen vaak een verantwoordingsplicht.
- **Privaat:** Partijen en middelen afkomstig uit de markt of het maatschappelijk middenveld. Private partijen (zoals projectontwikkelaars, agrariërs, energiebedrijven, investeerders of coöperaties) investeren op basis van eigenbelang, ondernemerschap of verdienmodellen, waarbij rendement, toegevoegde waarde of continuïteit centraal staan. Private financiering is vaak gericht op projectmatige investeringen, en wordt beschikbaar gesteld wanneer er perspectief is op economische of functionele meerwaarde. Samenwerking tussen publieke en private partijen kan zorgen voor versnelling en schaalvergroting van gebiedsgerichte investeringen.

5.2 De financiële opgave nader bekeken

NOVEX Groene Hart maakt onderscheid in een aantal sleutelprojecten, waarvan een deel aanvullend is opgebouwd uit een klein of groter aantal onderliggende deelprojecten. Het verkrijgen van inzicht in de financiële opgave, hangt vanzelfsprekend samen met de fasen en de ontwikkeling van de opgaven en projecten. De financiële opgave is daarmee niet alleen een lineair proces, maar ook iteratief. In onderstaande afbeelding 7 is de samenhang en volgorde van de projecten (zie rechterzijde van de figuur onder 'realisatielijnen') en anderzijds de financiële opgave (zie linkerzijde in onderstaande figuur onder 'financiële lijnen') weergegeven.

Afbeelding 7. Blueprint stappenplan financiële opgave

Toelichting stappen 'blueprint' uitbeelding 7

In **Stap 1. Aansluiten** is er toegewerkt naar de aansluiting van sleutelprojecten op de thema's in NOVEX Groene Hart: nieuwe economie, nieuwe energie, groen & natuur, mobiliteit & verbindingen, water & klimaatadaptatie en wonen & relatie tot verstedelijking.

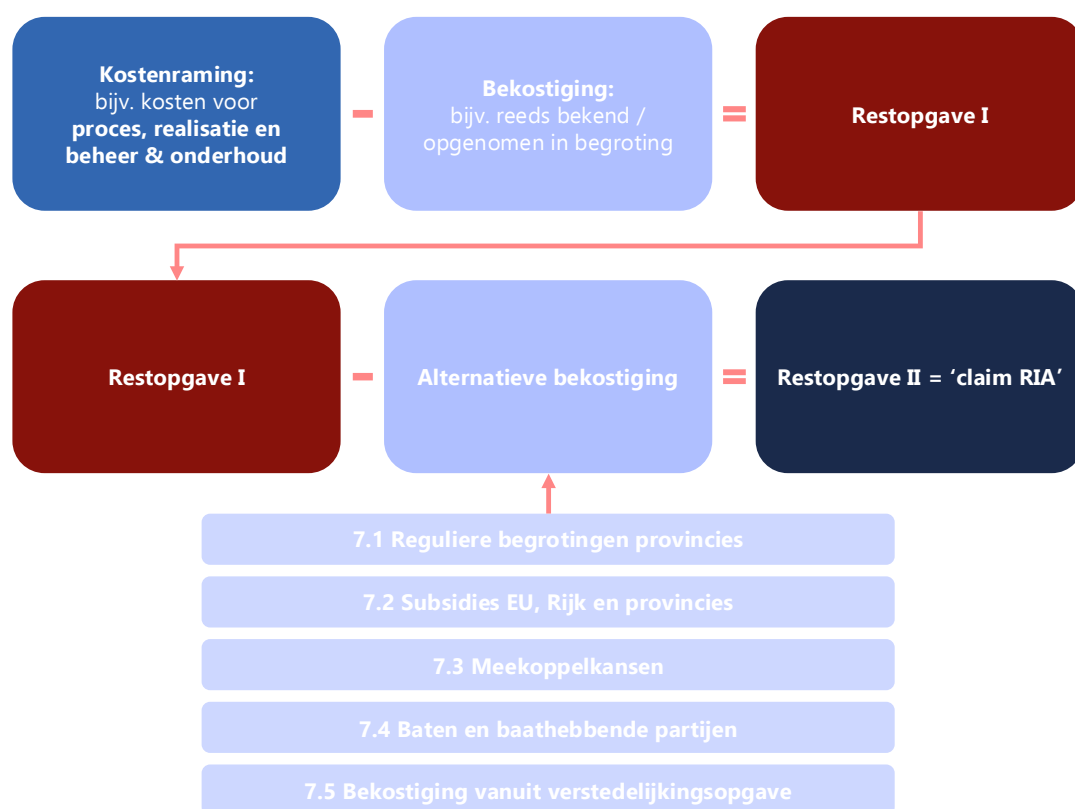
In **Stap 2. Inventariseren** en **Stap 3. Concretiseren** zijn de sleutelopgaven verder toegespitst met behulp van een 'streepjescode' waarin de status van projecten op ontwerp, businesscase, en bestuurlijk en organisatorisch draagvlak is gescoord (bijv. van eerste idee tot definitief ontwerp of van projectleider aangesteld tot Regio Deal gesloten). Hiervoor leverden de projectleiders uit alle regio's formats in formatie aan. Zie ook hoofdstuk 4 en de bijlagen 1 en 2.

De kostenramingen (**stap 4**) en bekostiging (**stap 5**) zijn ook primair aangeleverd door de projectleiders van de sleutelprojecten. Dit leidt tot een eerste inzicht in de restopgave. In **stap 6** wordt doorlopend bepaald hoe de projecten een fase verder gebracht kunnen worden, de 'streepjescode' is hierbij een handzaam en communicatief instrument.

Als er sprake is van een restopgave, moet er in **stap 7** gezocht worden naar alternatieve mogelijkheden voor bekostiging. Dit is een meer creatief proces, dat voor de RIA Groene Hart is uitgewerkt in een vijftal mogelijkheden. Ondertussen worden projecten verder verdiept in **stap 8** waarbij zicht op de haalbaarheid van het project en het borgen van de governance in beeld komt.

In **Stap 9. Resultaat & acties** wordt er vooruit gekeken naar monitoring van projecten en het verder brengen van projecten naar de volgende fase, bijv. van ontwerp naar realisatie.

In de hiernavolgende paragrafen wordt de **financiële opgave** uitgewerkt. Als we de financiële lijn 'isoleren', dan komen we tot onderstaande weergave:

Afbeelding 8 De financiële opgave bepalen

KADER | Toelichting afbeelding 8

- Per opgave of project zijn er **kosten** (proces, investering, beheer & onderhoud).
- Deze kosten dienen **bekostigd** te worden. Een deel van deze bekostiging is reeds bekend en opgenomen in begrotingen.
- Lukt dat laatste niet met de beschikbare middelen van de direct betrokken (met name publieke) partijen, dan is er sprake van een **Restopgave I**, waarvoor aanvullende dekking gezocht dient te worden.
- Het bekostigen van Restopgave I kan via het zoeken naar **alternatieve mogelijkheden** van bekostiging, bijv. door subsidieregelingen, vanuit reguliere begrotingen, meekoppelkansen, baathebbers of vanuit de verstedelijkingsopgave.
- Als blijkt dat de alternatieve bekostiging de opgave niet volledig kan dekken, dan is er sprake van **Restopgave II**, die kan worden opgenomen in de Regionale Investeringsagenda.

5.3 Toepassing van stappen blueprint in Groene Hart

5.3.1 Stap 4: Overzicht kosten sleutelprojecten

In tabel 3 is per sleutelproject een indicatie van de investeringskosten gegeven. De inschatting van de realisatiekosten kent een breed abstractieniveau: van exacte kostenramingen tot bandbreedtes van tientallen miljoenen. Het is bovendien een overzicht van ramingen zoals die op dit moment bekend zijn. Naarmate projecten concreter worden, zullen de bedragen ook nog wijzigen. De RIA is derhalve een ‘dynamisch’ document en een tijdelijke opname. Desalniettemin geeft het totaaloverzicht een ruwe schatting/eerste indicatie van de investeringsopgave die er ligt in NOVEX Groene Hart.

Tabel 3. Overzicht realisatiekosten (excl. proces) en dekking

Regio	nr.	Sleutelproject	Min. kosten (€ mln.)	Max. kosten (€ mln.)	Dekking realisatie	Dekking proces
Utrecht West	1	Veenetië Drijvend Bouwen	PM Q3	PM Q3		
	2	Vitaliteit en leefbaarheid landelijke gebied (o.a. VAB)	**	**		€ 0,3
	3*	Verbonden en leefbaar Utrecht-West	€ 72	€ 97	€ 11	
Midden-Holland	4*	Schaalsprong groen recreatief netwerk	€ 132	€ 174		
	5*	Klimaatbestendig Wonen	€ 180	€ 296	€ 61	
	6*	Vitale economie	€ 50	€ 93		
Noord-Holland	7	Westeinderscheg (verbindingen)****	€ 9	€ 9		
	8	Amstelscheg Recreatieve poortgebieden	€ 100	€ 200		
	9	Diemerscheg Nat Klimaatbos	***	***		
	10	Toekomstbestendige Heuvelrug	**	**		€ 0,3
Holland-Rijnland	11	Benutten en versterken landschappelijke kwaliteiten	€ 10	€ 25		€ 0,2
	12	Toekomstbestendig landschap en Energy Lane	**	**		
De Waarden	13	Toekomstbestendige mobiliteit langs groenblauwe netwerken	€ 50	€ 100		
	14	Toekomstbestendig maatschappelijk vastgoed	€ 50	€ 100		
	15	Vergroenen en versterken ondernemend Groene Hart	€ 25	€ 50		
	16	Toekomstbestendig waterbeheer ABW/5HL	€ 100	€ 200		
Totaal			€ 778	€ 1.344	€ 72	€ 0,8

* Aan deze sleutelprojecten is een portefeuille van deelprojecten verbonden.

** Project bevindt zich in de voorfase (proceskosten), inzicht in realisatiekosten volgt (2026).

*** Realisatiekosten zijn rond, maar er wordt specifiek gevraagd om beheer- en onderhoudskosten.

**** Project bevindt zich in een overgangsfase, het betreft een eerste deelbedrag

Bovenstaande investeringskosten dienen nog verhoogd te worden met de benodigde proceskosten en de jaarlijkse kosten voor beheer & onderhoud na realisatie. In dit stadium van uitwerking van de RIA worden hiervoor dezelfde percentages aangehouden zoals gehanteerd bij het programma Groen Groeit Mee van de provincie Utrecht, te weten respectievelijk 20% (proceskosten) en 5% (jaarlijkse kosten voor beheer & onderhoud). Waar alleen onderzoekskosten worden gemaakt, worden deze opgenomen als

proceskosten. Als er naast onderzoek ook kosten worden gemaakt voor realisatie, wordt er over de realisatiekosten 20% proceskosten genomen en samengenomen met de kosten voor onderzoek. In tabel 4 is dit samengevat weergegeven.

Tabel 4. Overzicht kosten sleutelprojecten totaal

Kosten	Min. kosten (€ mln.)	Max. kosten (€ mln.)	Gem. kosten (€ mln.)
Investeringskosten	€ 778	€ 1.344	€ 1.023
Proces	€ 149	€ 254	€ 195
Totaal	€ 927	€ 1.598	€ 1.217
Beheer & onderhoud (jaarlijks)	€ 39	€ 67	€ 51

Daarnaast wordt er door de samenwerkende overheden op verschillende manieren ook in het gebied geïnvesteerd via innovatieprogramma's, subsidies en trajecten. In tabel 4 is van de trajecten waar de samenwerking NOVEX Groene Hart een rol heeft of in steeds grotere mate mee samenwerkt aangegeven om welke investeringsbedragen het gaat.

Tabel 4. Overzicht (deels) lopende investeringen in met name landelijk gebied (afgeronde bedragen)

Regio	nr.	Initiatieven (PM Regio Deal de Waarden?)	Min. kosten (€ mln.)	Max. kosten (€ mln.)	Dekking realisatie	Dekking proces
Groene Hart breed	A	Fieldlab Groene Hart	55	55	30	5
	B	Klimaatslim Boeren Groene Hart	7	7	6	7
	C	Gebiedsaanpak PPLG's Groene Hart*	458	458	458	
	D	Het Nieuwe Samenwerken Groene Hart	0,3	0,5	0,05	
	E	Voorkeursstrategie Centraal Holland	nog nader uit te werken			

*de hier genoemde bedragen betreft het totaal van toegezegde koplopermiddelen aan de drie provincies. Nog uitwerken toedeling Groene Hart

5.3.2 Stap 5: Bekostiging in kaart brengen

De mate van dekking van de sleutelopgaven en -projecten is, voor zover aanwezig, middels begrotingen aangeleverd door de projectleiders van de sleutelopgaven. Vrijwel alle sleutelopgaven zijn echter nog onvolledig gedekt. In de begrotingen wordt vaak een indicatie gegeven van de verwachte bijdragen vanuit samenwerkingspartners (zoals gemeenten) of voor specifieke onderdelen van projecten (bijvoorbeeld proceskosten), maar deze bijdragen dekken zelden de gehele investeringsopgave.

Er is voor de RIA Groene Hart een bekostiging bekend van ca. € 72 miljoen voor realisatie en € 0,8 miljoen voor proceskosten. Het procesbudget betreft onder andere onderzoek, haalbaarheidsstudies en projectmanagement. Deze middelen vormen een eerste basis voor de uitvoering, maar sluiten nog niet volledig aan bij de totale investeringsbehoefte van de sleutelopgaven. Om die reden wordt aanvullend gezocht naar bredere bekostigingsmogelijkheden, waaronder reguliere begrotingen van lokale overheden, regionale en EU-subsidies en bijdragen vanuit het Rijk.

5.3.3. Stap 6: Analyseren van opgaven en projecten

De komende tijd wordt met behulp van de ‘streepjescode’ in Stap 6. de realisatiekracht voor sleutelopgaven en -projecten beoordeeld en worden projecten mogelijk geprioriteerd. Deze analyse dient als input voor de verdieping in stap 8 en draagt bij aan het bepalen van de robuustheid van een sleutelopgave of -project. Het totaaloverzicht in tabel 2 (hoofdstuk 4) laat zien, dat voor een groot deel van de opgaven en projecten, nog geen sprake is van voldoende uitwerking, inclusief betrouwbare ramingen. Dat is wel een vereiste en daarmee is een belangrijk aandachtspunt voor de financiële strategie te definiëren, te weten het verder uitwerken van de sleutelprojecten met daarbij voldoende middelen voor het proces hierbij. Dit is van belang om de longlist van (deel)projecten verder uit te werken, inclusief de bijbehorende kostenramingen. Hiervoor is voor de komende jaren een bedrag van ca. € 228 mln., op basis van 20% proceskosten over de realisatiekosten xx mln. per jaar vereist.

5.3.4 Stap 7: Denklijnen als alternatieve mogelijkheden voor bekostiging

Om te komen tot (hogere mate van) dekking van de sleutelopgaven, zijn vijf denklijnen voor alternatieve bekostiging uitgedacht.

- Denklijn 1: Benut **reguliere begrotingen** van provincies (o.a. natuur, landschap, klimaatadaptatie, infrastructuur) en koppel sleutelopgaven slim aan bestaande beleidslijnen.
- Denklijn 2: **Lobby** bij EU, Rijk en regionale partijen om **meer zicht op middelen voor de middellange termijn** uit de – of nog te publiceren aanvullende – regelingen te krijgen.
- Denklijn 3: **‘Slim’ combineren van publieke middelen** om met elk project meerdere beleidsdoelen te bereiken is noodzakelijk.
- Denklijn 4: Een verdere verdieping van de **baten en baathebbende partijen** bij de verschillende sleutelopgaven en -projecten kan op de **(middel-)lange termijn leiden tot bijdragende partijen uit de semi-publieke en/of private hoek**.
- Denklijn 5: De ontwikkeling rondom de **(alternatieve) manieren van bekostiging** vanuit de verstedelijkingsopgave, kan op de **(middel-)lange termijn**, ook kansen bieden voor NOVEX Groene Hart.

Om te bepalen of projecten voor bekostiging in aanmerking komen, is informatie nodig over de maatregelen waaruit de projecten zijn opgebouwd. Deze worden vervolgens langs de subsidieregelingen gehouden om een eerste inschatting te maken van de kans rijkheid. (PM Deze stap moet ten tijde van deze 70%-versie nog gedaan worden.)

Denklijn 1: Reguliere begrotingen provincies

Benut reguliere begrotingen van provincies (o.a. natuur, landschap, klimaatadaptatie, infrastructuur) en koppel sleutelopgaven slim aan bestaande beleidslijnen.

De reguliere begrotingen van provincies vormen een belangrijke bron voor de bekostiging van de sleutelopgaven binnen RIA Groene Hart. Provincies ontvangen hun

middelen voornamelijk via het provinciefonds van het Rijk en vullen dit aan met eigen inkomsten. Uit deze begrotingen bekostigen zij enerzijds hun eigen opgaven, zoals natuurbeheer, aanleg en onderhoud van provinciale infrastructuur en investeringen in klimaat- en energieprogramma's. Anderzijds vertalen provincies een deel van hun budget naar subsidieregelingen, bijvoorbeeld voor natuur- en landschapsbeheer, biodiversiteitsherstel, klimaatadaptatie, duurzame landbouw en regionale economie. Deze subsidieregelingen bieden gemeenten, maatschappelijke organisaties en samenwerkingsverbanden de mogelijkheid om cofinanciering te verkrijgen voor projecten die aansluiten bij provinciale beleidsdoelen. Daarmee kunnen provinciale middelen zowel direct als indirect bijdragen aan de realisatie van de sleutelopgaven en projecten in het Groene Hart. Een voorbeeld van dekking uit provinciale begrotingen is de bijdrage van Provincie Utrecht (van ca. € 15.000) voor onderzoek bij sleutelopgave Veenetië Drijvend Bouwen.

De diagrammen in Bijlage 3 geven weer wat de totale provinciale lasten zijn (CBS, 2025 voorlopige cijfers) en over welke thema's deze zijn verdeeld. Voor alle drie de provincies geldt dat het grootste bedrag wordt gereserveerd voor verkeer en vervoer. De thema's die daarop volgen zijn milieu en natuur. Voor algemene dekkingsmiddelen is geen specifiek bestedingsdoel vastgelegd. Dit betekent dat de provincie deze middelen vrij kan besteden aan de taken en doelen die zij belangrijk vindt, zonder gebonden te zijn aan een vastgesteld programma. Minder dan 10% van de reguliere gelden wordt gereserveerd voor (elk van de) thema's zoals cultuur en maatschappij, regionale economie en water.

Gezien het feit dat het grootste deel van de provinciale lasten naar verkeer, vervoer, milieu en natuur gaat, is er juist op deze thema's kans om sleutelopgaven te verbinden aan bestaande budgetten. Ook de inzet van algemene dekkingsmiddelen biedt ruimte om maatwerkafspraken te maken over bijdragen aan gebiedsopgaven. Door sleutelopgaven expliciet te positioneren binnen deze beleidsprioriteiten, ontstaat de mogelijkheid om structurele en stabiele bekostiging te realiseren vanuit reguliere begrotingsstromen.

Denklijn 2: Overzicht subsidieregelingen EU, Rijk en provincies

De regelingen van EU, Rijk en regionale partijen hebben in het algemeen een (te) beperkte doorlooptijd. Er is gedurende de looptijd van NOVEX Groene Hart **meer zicht op middelen voor de middellange termijn uit deze – of nog te publiceren aanvullende – regelingen** nodig om deze structureel te kunnen inzetten.

Als volgende stap voor de mogelijke dekking van sleutelopgaven en -projecten zijn de subsidieregelingen van EU, Rijk en provincies Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland op een rij gezet (zie [link\(?\)](#)). Deze inventarisatie laat zien dat de meeste regelingen een beperkte

doorlooptijd kennen (de meeste regelingen lopen binnen een aantal jaar af). Daarnaast is er in veel gevallen geen zicht op de actuele uitputting, terwijl NOVEX Groene Hart – vanzelfsprekend – niet de enige partij is die aanspraak kan en wil maken op het areaal aan regelingen. Ook het onderscheid in de toepasbaarheid per thema en de mate van dekking die redelijkerwijs is te verwachten, is daarbij van belang.

De diagrammen in Bijlage 4 geven weer wat het totaal aan provinciale subsidieregelingen betreft (juli 2025) en over welke ontwikkelroutes deze zijn verdeeld. Voor alle drie de provincies geldt dat het grootste bedrag wordt gereserveerd voor landbouw en natuur. Daarnaast zijn er in Utrecht opvallend veel subsidieregelingen beschikbaar voor nieuwe energie en opvallend weinig regelingen voor vitaliteit, leefbaarheid en identiteit. In alle drie de provincies wordt er ook sterk ingezet op subsidieregelingen voor het versterken van recreatie en verbindingen. In Zuid-Holland wordt er meer ingezet op het bodem en watersysteem dan in Utrecht en Noord-Holland, waar een groter aandeel van de subsidieregelingen op nieuwe economie is gericht.

De EU-regelingen gaan veelal uit van grensoverschrijdende samenwerkingen tussen gebieden (Interreg) en zijn voor een groot deel ook gericht op innovaties en onderzoek. De Rijks- en provinciale regelingen zijn meer van toepassing voor concrete projecten.

Het overgrote deel van de EU- en Rijkssubsidieregelingen (zie het diagram in bijlage D) is gericht op vitaliteit, leefbaarheid en identiteit. Voor het bodem en watersysteem zijn (in verhouding) nauwelijks middelen vanuit de EU en het Rijk beschikbaar.

Voor de middellange termijn zijn in dit stadium feitelijk geen uitspraken te doen over de toepasbaarheid van de regelingen gezien de naderende einddata van de meeste regelingen.

Denklijn 3 Meekoppelkansen

De bekostiging van projecten is maatwerk: elke businesscase is ‘uniek’. Daarbij is ‘**slim**’ **combineren van publieke middelen** om met elk project **meerdere beleidsdoelen** te bereiken noodzakelijk.

Naast het gebruik kunnen maken van de subsidieregelingen is in voorkomende gevallen het – mede – benutten van de middelen uit de reguliere begrotingen van publieke partijen (dus ook die van de uitvoerende overheden (infraproviders) RWS en ProRail alsmede de betrokken gemeenten en waterschappen zelf) denkbaar, als dat leidt tot slim combineren van beleidsdoelen binnen de scope van een opgave/project. De opgaven in het NOVEX-gebied Groen Hart staan niet op zichzelf. Er is ook sprake van opgaven op het gebied van o.a. waterveiligheid, transitie van de landbouw, bereikbaarheid en energie, die niet op de projectenlijst van het NOVEX-gebied zelf staan. Dat biedt kansen voor meekoppelen aan dergelijke opgaven, zodat er met die projectbudgetten, eventueel aangevuld

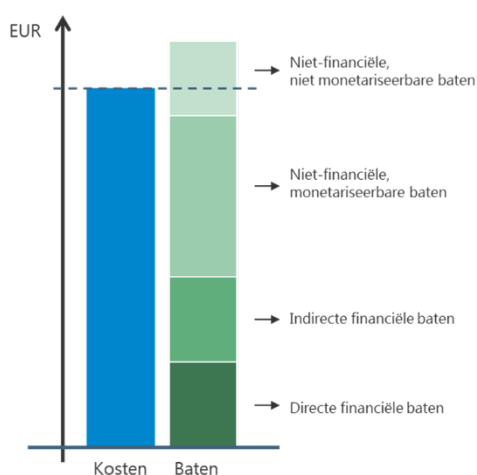
met cofinanciering vanuit NOVEX Groene Hart, ook invulling gegeven kan worden aan de realisatie van de GH-projecten. Per sleutelproject is dit maatwerk.

Denklijn 4 Baten en baathebbende partijen

Een verdere verdieping van de **baten en baathebbende partijen** bij de verschillende sleutelopgaven en -projecten kan op de **(middel-)lange termijn leiden tot bijdragende partijen uit de semi-publieke en/of private hoek**. Omdat dit ook bij de andere NOVEX-gebieden aan de orde is, wordt aanbevolen om hierbij ook maximaal in te spelen op de lopende ontwikkelingen elders.

Voor de bekostiging van projecten met – op het eerste gezicht – een niet sluitende businesscase wordt in toenemende mate geredeneerd volgens het principe van de Ladder der Bekostiging. Daarbij worden niet alleen directe financiële baten met de bijbehorende baathebbende partijen inzichtelijk gemaakt, maar wordt dat ook gedaan voor indirecte en ook niet-financiële baten. Daarmee komen ook andere partijen in beeld die ‘baat’ hebben bij een project.

Voor de groenblauwe opgaven en voor bereikbaarheidsopgaven wordt dit steeds meer gedaan. Als voorbeeld is een en ander hieronder toegelicht voor het domein ‘Groen en Natuur’, maar de principes zijn ook toepasbaar voor de andere domeinen.

Afbeelding 9. Ladder der Bekostiging voor ‘Natuur en Groen’.

De Ladder der bekostiging is een startpunt om investeringen in een project te bekostigen vanuit de baten van het project. Het instrument is vooral nuttig bij projecten waar de businesscase niet vanzelfsprekend is, maar wel grote maatschappelijk waarde wordt gecreëerd, zoals bij investeringen in natuur en klimaatadaptatie.

De ladder categoriseert de baten op basis van de betrokken financiële geldstromen en bij welke partijen deze baten terechtkomen. Directe financiële geldstromen zijn meestal eenvoudiger om te zetten in investeringen. Niet-financiële baten vergen vaak meer aandacht om ze in investeringen om te zetten.

Er worden vier categorieën onderscheiden:

- **Direct financiële baten.** Dit zijn baten die direct inkomsten genereren voor belanghebbenden, bijvoorbeeld de exploitatieopbrengsten van horeca bij natuurgebieden. De realisatie van recreatieve verbindingen heeft een positief effect op de exploitatie van horeca, eventueel i.c.m. betaald parkeren (exploitant horeca en eventueel gemeente).
- **Indirect financiële baten.** Deze baten leiden tot geldstromen, maar er moet wel een stap worden gemaakt voordat deze geldstromen op de rekening komen. Een voorbeeld hiervan is de waardevermeerdering van vastgoed bij versterking van groen in de nabijheid (woningeigenaren, gemeente (WOZ), en ontwikkelaars (verkoop van nieuwbouw)), die zich uiteindelijk pas echt in euro's vertaalt bij verkoop.
- **Niet-financiële, monetariseerbare baten.** Dit zijn maatschappelijke baten die wel in euro's zijn uit te drukken. Dit zijn bijvoorbeeld vermeden schade van klimaatverandering of het positieve effect op gezondheid vanwege versterking van mogelijkheden tot wandelen, fietsen, etc. (kosten zorg voor Rijk en verzekeraars).
- **Niet-financiële, niet-monetariseerbare baten.** Deze baten zijn (nog) niet uit te drukken in euro's en leiden derhalve ook niet tot een geldstroom, maar kunnen niettemin van grote waarde zijn. Denk hierbij aan het verbeteren van biodiversiteit of een positief effect op welzijn van bewoners en bezoekers.

De natuur genereert ecosysteemdiensten voor de mens en onze omgeving.

Voorbeelden hiervan zijn het verbeteren van de luchtkwaliteit, het produceren van hout en het bergen van water. Ecosysteemdiensten brengen producten voor verkoop (voedsel/hout) en/of werken kostenbesparend (voorkomen waterschade door waterberging). Het investeren in natuur/ecosystemen kan voor private partijen daarmee – impliciet of expliciet - een baat in de eigen businesscase zijn.

De private – baathebbende – partijen betalen momenteel (vaak) niet mee aan vergroeningsprojecten. Dit komt doordat de voortkomende baten vaak niet voldoende expliciet gemaakt worden. Het is daarmee voor de baathebbende partijen onvoldoende bekend wat natuur voor hen oplevert. Maar ook voor de (publieke) bekostiger is dit vaak niet bekend, laat staan expliciet. Daarmee is er ook geen grondslag om dergelijke kosten bij een private partij op te halen. Hier staat tegenover dat de private sector wel steeds meer de toegevoegde waarde van 'groen' inziet. In dat kader wordt door de sector een bedrag van € 700 per woning genoemd (BRON Rebel rapport GGM, 2022) als in te zetten bedrag om vanuit de woningbouwopgave een bijdrage te leveren aan de 'groenblauwe' ambities. Bij een woningbouwopgave van ca. 200.000 woningen tot 2030

voor de bij NOVEX Groene Hart betrokken gemeenten, komt dit neer om een bedrag van ca. € 30 mln. per paar. Een (klein) deel hiervan zou geclaimd kunnen worden voor de opgaven van NOVEX Groene Hart, met als argument dat dit gebied ook bijdraagt aan de leefomgeving van de (toekomstige) bewoners.

Ontwikkelaars zijn steeds meer geneigd om hierover in gesprek te gaan met de overheid. Deels om bovengenoemde reden maar ook omdat zij gronden in bezit hebben, die eerder aangekocht zijn met het oog op toekomstige woningbouw, die er echter nu niet blijkt te komen. Dat biedt kansen voor publiek-private samenwerking om die gronden op een andere wijze in te zetten.

Naast ontwikkelaars zijn partijen zoals verzekeraars ook interessant. Immers leidt investeren in bewegen en een gezonde leefomgeving tot afname van de groei in zorgkosten en dat zou de reden moeten zijn voor mogelijke bijdrage uit die hoek. In de praktijk zien we echter, dat de publieke partijen in eerste instantie zelf het voortouw moeten nemen en de niet-publieke partijen moeten zien te ‘verleiden’ tot actieve bijdragen. Hiervoor is een aantal geslaagde projecten, tot stand gebracht door samenwerking tussen publieke partijen, een eerste vereiste.

Denklijn 5 Bekostiging vanuit verstedelijkingsopgave

De ontwikkeling rondom de **(alternatieve) manieren van bekostiging** vanuit de verstedelijkingsopgave, kan op de **(middel-)lange termijn** ook kansen bieden voor het NOVEX-gebied Groene Hart.

In de afgelopen jaren is voor diverse ruimtelijke opgaven gezocht naar andere manieren van bekostigen dan via de reguliere – veelal publieke – bronnen voor bekostiging. Recent heeft een interdepartementale werkgroep de minister van VRO haar [rapport](#) aangeboden, dat ingaat op de kansen om met ‘alternatieve’ bekostiging en beleidsmaatregelen de woningbouw te versnellen. Omdat hierbij breder is gekeken dan de woningbouw ‘sec’ zijn de aanbevelingen mogelijk ook voor de NOVEX Groene Hart relevant omdat de opgaven en projecten in het Groene Hart ook waarde toevoegen voor de geplande omliggende woningbouw. (PM In het proces van deze 70%-versie naar de 100%-versie, wordt de mogelijkheid voor bekostiging vanuit de verstedelijkingsopgave verder uitgewerkt.)

5.3.4 Vervolg: de route van 70% naar 100%

Uit bovenstaande activiteiten in de financiële lijn, volgt onderstaande agenda voor de komende periode in het toewerken van de huidige 70%-versie naar de 100%-versie einde jaar:

1. Verdiepen van de alternatieve mogelijkheden voor bekostiging

Dit betekent o.a.

Het inschatten van de slagingskans van subsidieregelingen door het leggen van verbanden en relevantie van de onderliggende maatregelen van projecten, aan de inhoud van de subsidies;

Het voorleggen van projecten aan betreffende provincies om te bepalen of deze kunnen vallen binnen de reguliere begroting dan wel aansluiten op de subsidies;

Bepalen of een kosten-batenanalyse significant kan bijdragen aan de bekostiging;

Inzichtelijk maken van de ruimtelijke – en vervolgens financiële – relatie tussen geplande woningbouwopgave en projecten in het Groene Hart.

2. Bepalen en verdiepen van drie prioritaire projecten

Er worden een drietal projecten geselecteerd waar ingezoomd wordt op de investering en de bekostiging. De ervaringen met deze drie projecten, gaan we extrapoleren in een scherpere schatting van de alternatieve mogelijkheden voor bekostiging.

3. Scherper beeld van de totale restopgave en haalbaarheid van projecten

De ervaring met de drie prioritaire projecten, in combinatie met een algehele aanscherping van de concretisering van projecten leidt tot een scherper beeld van de financiële opgave die nog voor ons ligt en daarmee samenhangend de haalbaarheid van de projecten zoals die onderdeel zijn van de huidige RIA.

4. Bepalen van de financiële strategie om de restopgave dekkend te krijgen

Met de restopgave en haalbaarheid van projecten in beeld komt er zicht op de stappen die gezet kunnen worden richting realisatie van de projecten, waar mogelijk uitgezet in de tijd.

Hoofdstuk 6 Aanbevelingen en vervolg

Dit hoofdstuk 6 beschrijft de relatie tot andere NOVEX-gebieden en de Regio Deal, en geeft enkele inzichten mee die zijn opgedaan in het traject om tot de eerste Regionale Investeringsagenda te komen en ook aanbevelingen om verder mee te gaan.

6.1 Meerwaarde van de RIA

Door te werken aan de Groene Hart RIA is het instrument inmiddels steeds meer gaan leven, het heeft waarde en betekenis gekregen en daarmee is het eigenaarschap gegroeid. Enkele uitspraken van deelnemers:

- De RIA is een adaptief instrument, waarbij we graag andere partners betrekken.
- Sleutelprojecten vormen het vliegwiel.
- Van 'lokale projectenlijstjes' naar selectie en een regionaal verband.
- Focus neemt toe door een gezamenlijk verhaal, de samenhang en de prioritering.
- Gezamenlijk agenderen verhoogt de kans op organisatiekracht rond projecten.
- De RIA is niet alleen voor overheden, het ankerpunt is maatschappelijk draagvlak.
- Er is meerwaarde ontstaan door samenwerken tussen regio's en van elkaar leren.

6.2 Governance??

Vereenvoudiging van de governance -> borging en
versimpeling Focus op governance, monitoring,
duidelijke positie

6.3 Relatie met andere NOVEX-gebieden en Regio Deal

Vanaf de start van het NOVEX-traject is er afgestemd met overlappende en aangrenzende NOVEX-gebieden (zie tabel hieronder). Inhoudelijk eerst rond de Ontwikkelperspectieven en de gedeelde thema's zoals het groen-blauwe netwerk en leefbaarheid rond de steden en het landelijk gebied. Daarna vond uitwisseling plaats rond de uitvoeringsagenda's en hoe te komen tot een RIA. De NOVEX-gebieden zorgden ook voor afstemming rond agendering op de jaarlijkse BOL- en MIRT-agenda's. Groene Hart valt daarbij zowel in regio noordwest als zuidwest.

Daarnaast hebben afgelopen jaar vijf gemeenten in het Groene Hart (Molenlanden, Bodegraven-Reeuwijk, Krimpenerwaard, Lopik en Montfoort) samen de Regio Deal 'De Fundamentele Waarde(n) van het Groene Hart' aangevraagd en toegezegd gekregen.

Onderstaande tabel vat samen op welke punten het Groene Hart afstemt met de NOVEX-gebieden en de Regio Deal.

Tabel 5. Programma's waarmee het Groene Hart afstemt

NOVEX-gebieden	Afstemmen/relatie
Metropool Regio Amsterdam (MRA)	Groen-blauwe netwerk, de scheggen die doorlopen in het Groene Hart en de vier gedeelde opgaven uit de regio Noord-Holland. Daarnaast is de MRA ook medetrekker van de Voorkeursstrategie Centraal Holland en werken we samen aan de uitwerking van de wateropgaven (overlast, beschikbaarheid, waterveiligheid) en de relatie met ruimte. Van belang voor de bovenregionale agendering van de watervraagstukken in de veenweiden en droogmakerijen.
Noordzeekanaalgebied (NZKG)	Vooraf in relatie tot wateropgaven rond de aders Amsterdam-Rijnkanaal en Noordzeekanaal en de relatie met de Voorkeursstrategie Centraal Holland (zie MRA)
Metropoolregio Utrecht (MRU)	Binnen de MRU is er samenhang rond het groen-blauwe netwerk, de regiopoorten (om vanuit GH op aan te haken), gezondheid en leefbaarheid en om in de uitwerking te zorgen voor een goede balans en relatie rond de uitbreiding van de stad (Merwede-Noord en Rijnenburg) en de nabijgelegen kernen en het landelijk gebied van het Groene Hart. Vanuit de regio Utrecht-West groeit het verband tussen de activiteiten van de RIA Groene Hart, de IRP-uitwerking, de gebiedsallianties, het Groen Groeit Mee-programma en de gebiedsagenda's vanuit het Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG), zowel inhoudelijk als procesmatig.
Schiphol	Het NOVEX-gebied Schiphol richt zich voor een deel op het verbeteren van de leefbaarheid van het gebied rond Schiphol. Dit speelt vooral rond het sleutelproject Westeinderscheg: deels in de provincie Noord-Holland en deels in Zuid-Holland.
Regio Deal	Afstemmen/relatie
De Fundamentele Waard(en) van het Groene Hart	Binnen de Regio Deal zijn drie pijlers benoemd waaronder projecten hangen die de regio in samenhang met NOVEX uit wil werken. Niet dubbel agenderen maar elkaar versterken en de verbinding zoeken is de afgesproken werkwijze. De drie pijlers van de Regio Deal zijn: • Vitale kernen • Landbouw en economie • Landschap en recreatie Het is een iets andere ordening maar inhoudelijk een goede match en aanvulling op de RIA Groene Hart.

Bijlage 1: een beknopte beschrijving per sleutelproject

Onderstaande beschrijvingen geven een beknopt maar krachtig overzicht van de 16 sleutelprojecten zoals benoemd in de gezamenlijke ontwikkelagenda van het Groene Hart. Voor deze samenvattingen zijn de formats gebruikt die door de projectleiders zijn aangeleverd. Elk sleutelproject richt zich op een urgente maatschappelijke of ruimtelijke uitdaging, waarbij samenwerking, duurzaamheid en leefbaarheid centraal staan. Deze samenvattingen zijn bedoeld als communicatief hulpmiddel voor partners, beleidsmakers en andere betrokkenen om een indruk te krijgen van de projecten. Sommige sleutelprojecten zijn opgebouwd uit een set deelprojecten. De beschrijving geeft een algemene weergave wat met deze deelprojecten wordt beoogd. In bijlage 2 is te zien om welke sleutel/deelprojecten dit gaat.

bodem- en watersysteem		
1	UW	Veenetië Drijvend Bouwen – Kerkwetering Oudewater Een nieuwe woonwijk op veenbodem met maximaal 500 woningen voor alle doelgroepen. De ambitie is een klimaat- en bodemdalingbestendige wijk, energieneutraal en met oog voor biodiversiteit. Drijvend bouwen is uitgangspunt, met alternatieven indien nodig. De opgave vraagt om innovatieve technieken, samenwerking tussen overheden en marktpartijen en heldere afspraken in het Ruimtelijk Kader. Het project draagt bij aan landelijke kennisontwikkeling rond bouwen op slappe bodem en kan een voorbeeld zijn voor andere kwetsbare ontwikkellocaties in het Groene Hart.
5*	MH	Klimaatbestendig Wonen In Midden-Holland gaan woningbouwopgaven hand in hand met klimaatadaptatie. Nieuwbouw moet voldoen aan de maatlat klimaatadaptief bouwen en bestaande wijken worden robuuster ingericht. Denk aan slimme omgang met funderingen, waterberging, hittebestrijding en energie. Er is veel aandacht voor bewustwording, innovatie en duurzame bouwconcepten. Het doel is gezonde, veilige en betaalbare woningen voor iedereen, nu en in de toekomst.
9	NH	Diemerscheg – Pilot Nat Klimaatbos Een pilot in het Diemberbos verkent hoe ‘natte’ bossen bodemdaling en CO₂-uitstoot kunnen beperken. Tegelijk wordt biodiversiteit versterkt en de recreatieve waarde behouden of zelfs vergroot. Door in drie proefgebieden maatregelen te testen en langdurig te monitoren ontstaat kennis voor bredere toepassing in veengebieden. Bewoners en

		recreanten worden actief betrokken. De investeringsmiddelen zijn er maar het gebied moet ook goed beheerd en onderhouden worden voor de toekomst. Dit pilotproject kan een voorbeeld zijn voor andere natte bosgebieden in het Groene Hart en daarbuiten.
10	NH	Toekomstbestendige Heuvelrug Gooi en Vechtstreek Deze opgave verkent hoe inrichting en gebruik van het landschap beter kunnen aansluiten op het natuurlijke bodem- en watersysteem. Door op systeemniveau te denken ontstaat richting voor duurzame ontwikkeling tot 2100. Redeneerlijnen helpen overheden en andere partijen om keuzes te maken die passen bij klimaatverandering, drinkwatervoorziening en natuurherstel. Een brede samenwerking werkt aan kennisopbouw en toepasbaarheid in ruimtelijk beleid.
16	WSRL	Toekomstbestendig watersysteem Alblasserwaard en Vijfheerenlanden Waterschap Rivierenland werkt aan de toekomstbestendige inrichting van het hoofdwatersysteem van de Alblasserwaard. Dit is noodzakelijk vanwege de effecten van klimaatverandering, verzilting en bodemdaling in het gebied. Het eeuwenoude boezemstelsel, inclusief de boezemkades, moet fors aangepast worden. Hiermee voorkomen we wateroverlast in de polders. Ook kunnen we met dit nieuwe watersysteem voldoende water van goede kwaliteit inlaten. Deze maatregelen zijn nodig voor het behoud van de huidige functies in het gebied en dit biedt ruimte voor nieuwe ontwikkelingen in de polder. De maatregelen betreffen o.a. de aanleg van een nieuw boezemgemaal, een nieuwe boezem met kruisingen onder o.a. A15 en spoorlijn, de aanleg van meerdere kunstwerken in de boezem, kadeversterking, aanleg van natuur (EVZ, NNN, KRW) etc. Negatieve impact voorkomen, behoud cultureel erfgoed en vooraf goede afstemming en synergie met partners organiseren zijn onlosmakelijk onderdeel van het proces.
E	GH	Voorkeursstrategie Centraal Holland – Initiatief Met het verschijnen van het Deltaprogramma 2024 (september 2023) is Centraal Holland als 8e gebied in het Nationaal Deltaprogramma opgenomen. Opname hierin betekent dat Centraal Holland als gebied ook meedoet aan de 6-jaarlijkse herijking van het Deltaprogramma. Andere gebieden hebben al een voorkeursstrategie, Centraal Holland moet dat nog ontwikkelen. Omdat het Groene Hart voor een groot deel binnen Centraal Holland valt is het Coördinatiebureau Groene Hart op dit proces

		ingestapt om bij te dragen aan de ontwikkeling van de gebiedsontwikkeling en als kernteamlid medeopsteller van de voorkeursstrategie Centraal Holland te zijn. Belangrijke punten voor het Groene Hart om in te brengen zijn de watervraagstukken rond de veenweiden en de droogmakerijen en de ruimtelijke vraagstukken die daarmee gepaard gaan.
--	--	--

landbouw en natuur		
A	GH	Fieldlab Groene Hart – Innovaties in de Melkveehouderij (initiatief) Het Fieldlab Groene Hart versnelt verduurzaming in het westelijk veenweidegebied door innovatieve oplossingen van pilotfase naar bedrijfsniveau te brengen. Koploperbedrijven passen maatregelen toe die bijdragen aan minder emissies, betere water- en bodemkwaliteit, biodiversiteit en behoud van het open landschap. Er zijn zes ontwikkelrichtingen, variërend van extensivering en hightech-management tot mestverwaarding en alternatief grondgebruik. Het Fieldlab biedt kennis, netwerk en subsidies om deze transitie te realiseren. Gemeenten, waterschappen, kennisinstellingen en bedrijven werken samen. Doel is een toekomstbestendige melkveehouderij met economisch perspectief én een vitaal veenweidegebied.
B	GH	Klimaatlim Boeren Groene Hart – Initiatief Het project ‘Klimaatlim Boeren op veen’ gaf de afgelopen jaren (2019-2025) invulling aan de klimaatdoelen voor ‘landbouw en landgebruik’ in het Groene Hart. De essentie van KsBoV was het stimuleren en faciliteren van de uitvoering van concrete maatregelen in veenweidepolders. De focus lag op maatregelen om de CO2-uitstoot/bodemdaling te beperken, gevolgd door maatregelen op het gebied biodiversiteit en waterkwaliteit. Het project was een samenwerkingsinitiatief van waterschap Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, Gebiedscoöperatie Rijn, Vecht en Venen U.A. en Vereniging Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer Rijn & Gouwe Wiericke. Vanaf 2020 participeerden ook waterschap Amstel, Gooi en Vecht, Hoogheemraadschap van Rijnland, LTO Noord, Provincie Zuid Holland en Provincie Utrecht als adviseurs. Later sloot ook provincie Noord-Holland aan. De Intentieovereenkomst De Intentieovereenkomst Klimaatlim Boeren Groene Hart (2025-2027) bundelt de krachten van agrarische collectieven, waterschappen,

		provincies en het Coördinatiebureau Groene Hart. Doel is het terugdringen van bodemdaling en CO ₂ -uitstoot, en het versterken van waterkwaliteit, biodiversiteit en duurzame landbouw. Samen werken partijen aan circa 6.000 hectare polderverkenningen, 3–7 polderperspectieven en 8 uitvoeringsplannen. Er is nadruk op integrale gebiedsprocessen, praktijkkennis en innovatieve pilots, in samenhang met programma's als NOBV, VIC en Fieldlab Groene Hart. Het Coördinatiebureau treedt op als penvoerder en coördineert uitvoering, kennisdeling en betrokkenheid van agrarische ondernemers en partners.
C	GH	Gebiedsaanpak - Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) – Initiatief Elke provincie heeft een Provinciaal Programma Landelijk Gebied. In dit programma staan – voor het landelijk gebied - de opgaven waar de provincie voor staat en de doelen die de betreffende provincie de komende jaren wil bereiken om het landelijk gebied mooi, leefbaar en gezond te houden.

nieuwe energie

12	HR	Toekomstbestendig landschap en Energy Lane Gewenste situatie: Een volledig duurzaam en toekomstbestendig energiesysteem, en verbetering kwaliteit van het la voor energie-gerelateerde ontwikkelingen met voldoende capaciteit, inclusief: • Realisatie Barrepolder 150kV-station • Grootschalige opwek i.c.m. OER • Ontwikkeling N11 Energylane • Aanleg ongelijkvloerse kruising bij Burgemeester Smeetsweg • Versterkte landschappelijke kwaliteit rondom de energylane Huidige situatie: stevige ingrepen nodig in de energie infrastructuur, het elektriciteitsnet heeft onvoldoende capaciteit elektriciteitsbehoefte in de regio. Dat iedere gemeente de transitie op het eigen gebied volledig kan realiseren is een
----	----	---

nieuwe economie

6*	MH	Vitale Economie Een krachtige regionale economie vraagt om ruimte voor lokale bedrijven én duurzame vestiging van grote spelers. Er is aandacht voor circulaire bedrijventerreinen, hergebruik van reststromen en goede aansluiting op onderwijs. Bereikbare werkplekken, lokaal opgeleid personeel en innovatieve pilots dragen bij aan economische veerkracht. Deze opgave
----	----	--

		versterkt zowel de lokale gemeenschap als de regionale concurrentiepositie.
15	DW	Vergroenen en versterken ondernemend Groene Hart We bevinden ons op een cruciaal kantelpunt waar economische groei, duurzaamheid en ruimtelijke ordening integraal moeten worden aangepakt. Ook staan we voor complexe uitdagingen zoals demografische verschuivingen, netcongestie en de noodzaak om CO₂-neutraal te worden. Tegelijkertijd groeit de vraag van ondernemers naar uitbreidingsmogelijkheden, betere bereikbaarheid en een toekomstgerichte infrastructuur. Samen inzetten op slimme verdichting, circulaire economie en innovatieve werklocaties, zonder afbreuk te doen aan de kernkwaliteiten van het Groene Hart. Dit vraagt ook om een integrale samenwerking met ondernemers, provincie en regionale partners. De sleutelopgave zet concrete (experimenterende) maatregelen in om het vestigingsklimaat voor ondernemers te versterken en in balans met de gebiedskenmerken van het Groene Hart te streven naar een passende vergroening. De ruimte voor bedrijvigheid staat landelijk al langer onder druk, terwijl de behoefte aan ruimte onverminderd groot is. Dit spanningsveld vraagt om een zorgvuldige afweging en goede communicatie met alle betrokken partijen. Door vanuit een integrale gebiedsaanpak voor bedrijventerreinen brengen we alle elementen waarop de balans schuurt samen. De sleutelopgave verbindt alle betrokken partijen en verbinding biedt een eerste stap aan vertrouwen om een positieve gezamenlijke impact te bereiken. Daarnaast versterkt de sleutelopgave het lerend vermogen voor alle betrokken partijen.

versterken recreatie en verbindingen		
3*	UW	Verbonden en Leefbaar Utrecht-West Deze opgave richt zich op een toekomstbestendig recreatief netwerk. Verbetering van fietspaden, beleefbaarheid van cultuurhistorie en robuuste natuurverbindingen zorgen voor een gezonde leefomgeving. Concrete projecten verbinden dorpen, water, natuur en stad. Met name de inzet op 'Groen Groeit Mee' bij woningbouwlocaties en betere bereikbaarheid van plassen en buitenplaatsen versterken de kwaliteit van leven én toerisme.
4*	MH	Schaalsprong Groen Recreatief Netwerk Midden-Holland

		Midden-Holland wil het recreatief groen opschalen om aan de groeiende vraag te voldoen. Door betere bereikbaarheid, nieuwe fiets- en wandelroutes en versterking van natuurzones ontstaat een fijnmazig en toekomstbestendig netwerk. De kwaliteit van het landschap wordt verhoogd en recreatiedruk wordt gespreid. De opgave verbindt gezondheid, mobiliteit, natuur en toerisme met elkaar.
7	NH	Westeinderscheg – Drechtdoorsteek De Drechtdoorsteek is een historische vaarverbinding die recreatie en economische ontwikkeling in de regio kan versterken. De opgave is opnieuw actueel binnen de NOVEX-agenda, maar kent uitdagingen in financiering en bestuurlijke samenwerking. Een toekomstvisie op het gebied moet helder maken hoe recreatie, glastuinbouw, woningbouw en natuurontwikkeling elkaar kunnen versterken of beconcurreren.
8	NH	Amstelscheg – Recreatieve Poortgebieden Deze sleutelopgave wil stad en land beter verbinden via ‘recreatieve poorten’ met toegankelijke voorzieningen zoals horeca, aanlegplekken of informatiepunten. Door in te zetten op beleving en bereikbaarheid ontstaat meerwaarde voor zowel stedelingen als omringende gebieden. Elke poort krijgt een gebiedsspecifieke uitwerking, passend bij lokale identiteit en gebruik. De opgave zit in de visievorming en vraagt inzet van verschillende partijen.
11	HR	Landschappelijke Kwaliteiten Deze sleutelopgave wil landschappelijke kwaliteiten beter benutten en versterken. Via een landschapsonwikkelingsplan en gezamenlijke projectenportefeuille ontstaat overzicht en samenhang. De aanpak bouwt voort op workshops, samenwerking met stakeholders en verbinding met andere opgaven zoals energie, landbouw en recreatie. Een integrale visie moet leiden tot concrete projecten met ruimtelijke kwaliteit.
13	DW	Toekomstbestendige mobiliteit langs groenblauwe netwerken In dit sleutelproject gaat het om het realiseren van een regio waar de bereikbaarheid duurzaam is verbeterd door innovatieve oplossingen met vervoer over water en een aantrekkelijk wegen- en openbaarvervoersnetwerk. Waarbij het laten staan van de auto een goede optie is voor inwoners, ondernemers en bezoekers. En daar waar gebruik wordt gemaakt van gemotoriseerd verkeer de wegen in staat zijn dit gebruik te faciliteren. De brede welvaart wordt verhoogt en daarnaast draagt de regio bij aan goede verbindingen naar en van het Groen Hart, zodat wonen, werken en recreëren aantrekkelijk is en blijft.

		Deze opgave kenmerkt zich door de enorme verscheidenheid van betrokken (overheid)organisaties met ieder eigen belangen en (on)mogelijkheden. Door vanuit deze opgave in te zetten op het scherper verbinden van de belangen kunnen we in kaart brengen welke potentiële innovatie mogelijkheden er naar de toekomst toe nog meer mogelijk zijn. Hiervoor moeten diverse scenario's worden uitgewerkt om keuzes te kunnen maken voor toekomstige oplossingen. Inwoners, ondernemers en bezoekers van het Groene Hart kijken niet naar grenzen tussen gemeenten en provincie. Men wil van A naar B op een zo prettig mogelijke manier. Dit vraagt van ons om met de blik van de leefwereld energie te zetten op de juiste projecten en daar de systeemwereld voor in beweging te brengen. Door gezamenlijk met de opgave bereikbaarheid aan de slag te gaan bundelen we kennis en capaciteit.
--	--	---

Vitaliteit, leefbaarheid en identiteit		
2	UW	Vitaliteit en Leefbaarheid Landelijk Gebied Utrecht-West o.a. VAB) Gemeenten willen stoppen met ad-hoc beleid rond vrijkomende agrarische bebouwing. Door gezamenlijk beleid te ontwikkelen, kunnen transitie bijdragen aan leefbare, vitale dorpen en buitengebieden. Drie sporen (erf, omgeving, provincie) zorgen voor verbinding tussen boeren, bewoners en overheden. Door tijdig het gesprek aan te gaan, ontstaan initiatieven met maatschappelijke meerwaarde. Urgentie is groot: veel agrariërs stoppen en willen weten wat kan en mag.
14	DW	Toekomstbestendig maatschappelijk vastgoed Maatschappelijk vastgoed kenmerkt zich door de grote positieve impact die het kan hebben voor de leefbaarheid van de dorpen en woonwijken van steden in het Groene Hart. Voorzieningen worden steeds vaker gecentraliseerd in regio's en de steden, waardoor er een groter spanningsveld ontstaat tussen kosten en organisatorische afwegingen en die van behoefte en belevingen van de Dit vraagt van gemeenten een versnelling in het innovatief inzetten van maatschappelijk vastgoed. En het nemen van vooruitstrevende beslissing op dit gebied. Hiervoor kunnen we veel van elkaar leren en kennis borgen. Als deze opgave succesvol is gerealiseerd is voor alle gemeente in het Groene Hart een routekaart/sleutel beschikbaar hoe om te gaan met het maatschappelijk vastgoed voor de toekomst. Deze sleutelopgave stimuleert en faciliteert uitwisseling op het gebied van innovatief, flexibel en duurzaam maatschappelijk vastgoed en aangrenzende openbare ruimte welke multifunctionaliteit biedt

		aansluiten bij de opgave van het heden en de toekomst. Dit draagt bij het verhogen van de leefbaarheid in de dorpen en wijken en heeft een positieve impact op de brede welvaart van Het Groene Hart.
D	GH	Het Nieuwe Samenwerken Groene Hart – initiatief Het Nieuwe Samenwerken versterkt vitale dorpen en kernen in het Groene Hart door bewonersinitiatieven te ondersteunen en samen te brengen met overheden, marktpartijen en maatschappelijke organisaties. De aanpak balanceert top-down besluitvorming en bottom-up energie, met casusbegeleiding via een expertteam en een leergemeenschap van vier bijeenkomsten per jaar. Initiatieven krijgen maatwerkondersteuning via vouchers ('Duwtje', 'Coaching Casus', 'Coaching + Organisatie'). Doel is meer gedeelde regie, doorbraken in vastgelopen trajecten en kennisdeling voor bredere toepassing. Het project speelt in op de kansen van de Omgevingswet en de uitdagingen van het 'ravijnjaar' 2026.

1. totaaloverzicht sleutelprojecten

47

2. deelprojecten Sleutelopgave Verbonden en leefbaar Utrecht West

Verbonden en leefbaar Utrecht-West

		ONTWERP				BUSINESS CASE				BESTUURLIJK / MAATSCHAPPELIJK				ORGANISATORISCH				Type		
De Ronde Venen	Projectnaam																			
	Fietsverbinding Oosterland																			
	Verbeteren bereikbaarheid Vinkenveense plassen																			
	Verbeteren bereikbaarheid en beleefbaarheid Stelling van Amsterdam																			
De Bilt	Noorderpark: Robuuste natte/droge ecoL verbin. i.c.m. waterberging en cultuuhist.beleefing.		Eerste schetsen zijn er	Gepland: een LT-ontwikkel perspectief + uitvoeringsagenda met projecten KT en MLT			Nog geen raming					Eris al een gebiedssamenwerking die in 2025 een SOK Noorderpark wordt.		Nee						
Stichtse Vecht	Verbinding Noorderpark - Maarsseveenseplassen Groene Scheg						10-20 miljoen				ontwikkeling overlegplatform Westkant Utrecht o/v U10	in 2025 een SOK Noorderpark		?						
	De Vecht als veilig en aantrekkelijke recreatieve route met aandacht voor reconstructie weg voor langzame weggebruikers, buitenplaatsen langs de Vecht, het cultuurhistorische jaagpad, ecologische mogelijkheden in samenhang met herstel van de beschouwing en leefbaarheid en bereikbaarheid						Brede bandbreedte vanaf circa 30 miljoen	gemeentelijk is gestart met nader budgetteren en reserveren.			Klankbordgroep opgericht. Partijen geïnformeerd. Nog wel gesprekken te voeren over combinatieopgave			?						
Usselstein	Visievorming Groen Groeit Mee, Hollandse Ussel													?						
	Gebiedsperspectief Kromme Ussel gebied							Raming Rebel			In 2025 door de Raad vastgesteld			?						
Woerden	Groen-blauwe as (recreatieve water-, wandel- en fietsverbindingen versterken tussen stad en buitengebied). Versterken ecologie, natuur en waterkwaliteit.			1. verkenning is afgerond. 2. Projectstatus is gestart. Fasering wordt nu uitgewerkt.			Ruwe schatting as-10 miljoen, daarnaast nog 2 fietsbuggen en 2 wateronderdoorgangen A2							?						
Vijfheerenlanden	Groen Groeit Mee inzet op wandel- en fietsverbindingen nabij woningbouwontwikkeling zoals Broekgraaf-Noord en uitbreiding Meerkerk						Bandbreedte tussen 6-7 miljoen, inclusief proceskosten							?						
	Meeste groene werklandschap Gaasperwaard III						Bandbreedte tussen 7-8 miljoen, inclusief proceskosten							?						
Lopik	Infrastructuur voor recreatie en toerisme (recreatiebeleidsplan)																			

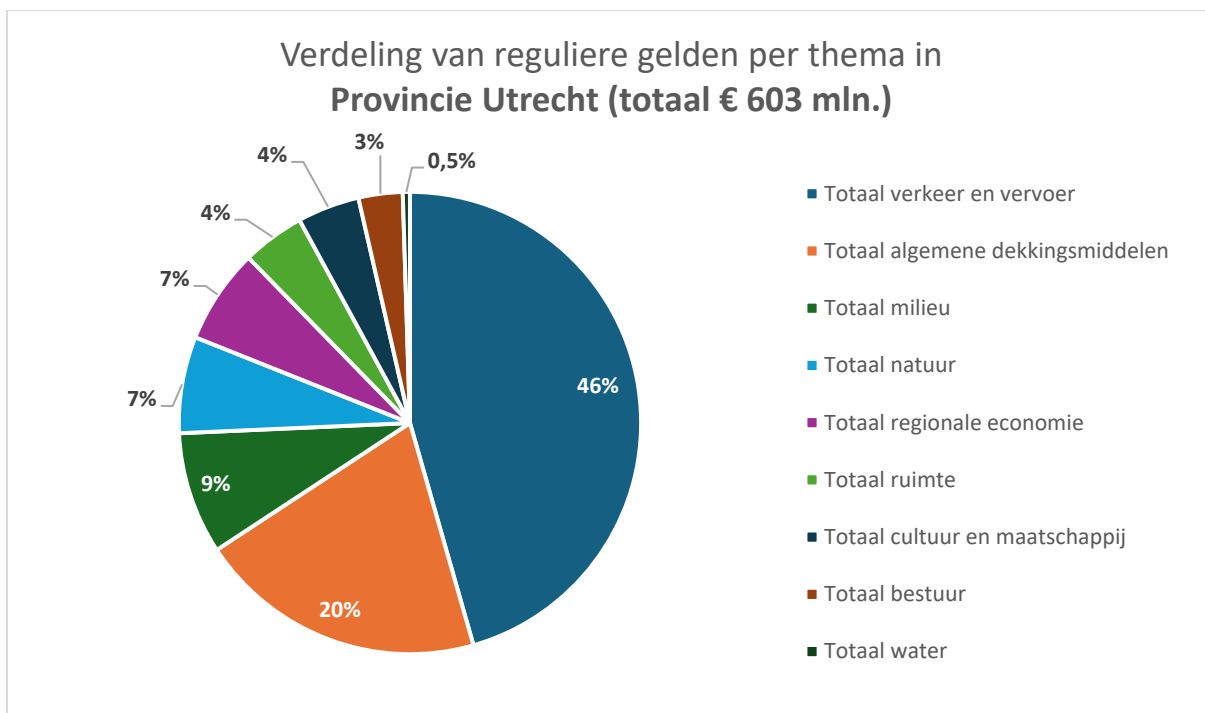
3. deelprojecten Sleutelopgaven Midden-Holland

Vitale Economie		ONTWERP				BUSINESS CASE				BESTUURLIJK / MAATSCHAPPELIJK				ORGANISATORISCH				Type project		
Project nr.	Projectnaam																			
6	N210 Algeracorridor: ontsluiting Krimpenerwaard richting Rotterdamse regio verbeteren			3					4			3				4			2	
10	Hogere frequentie van de treinverbindingen op de spoorlijn Alphen aan den Rijn – Woerden met haltering op alle daaraan gelegen stations (Een kwartiersverbinding vanaf Station Bodegraven naar Leiden en Utrecht)			3			1					2		1				3		
27	Ontwikkeling greenport Oostland i.r.t. warmte en CO2-leidingen				5				4			3			2					1
53	Verlengde Beethovenlaan (N207-Zuid Waddinxveen)			4				3				4				4				1
66	Energietandschappen (landschapsontwerp + financiële bijdrage cultuurhistorie)				5			3			2					4		3		
76	Frequentie bustijnen				5				4			4		1						1
78	Krimpenerwaard werkt (leer-werkbedrijf) en Campus Gouda				5				4			4				4				1
80	MijnKoers trajecten				5			3				3				4				1
81	Mestvergisting		2				1				2			1					2	
82	Korte ketens --> voedselhubs				4				4		2					4			2	
88	Warmtenet Waddinxveen				4			3				3		1					2	
93	Parallelweg tussen Nieuwerbrug aan den Rijn en Bodegraven			3				2				2		1				3		

Klimaatbestendig wonen		ONTWERP				BUSINESS CASE				BESTUURLIJK / MAATSCHAPPELIJK				ORGANISATORISCH				Type project		
Project nr.	Projectnaam																			
44	Noordkade Waddinxveen				4				3			3					4		2	
69	Vergroenen van kernen	1							3										2	
70	Kenniscentrum Bodemdaling				5		2					4		1				3		
98	Transformatie bedrijventerrein Schoonhoven Noord				4				3			3				3			2	
101	Maatregelen tegengaan hittestress kwetsbare groepen	1					2				2			1					2	
103	Haastrecht zuid woningbouw				4			2			2								2	
104	Polderland Krimpen aan de Lek woningbouw				4			2				3							2	
105	Noordse Weide Stolkwijk woningbouw				4			2				3							2	
106	Molenpark woningbouw					5		2				3								1
107	Klimaatbestendige reconstructies openbare ruimte Waddinxveen, + Gouda (casus Goverwelle)				4				4			4		2						1

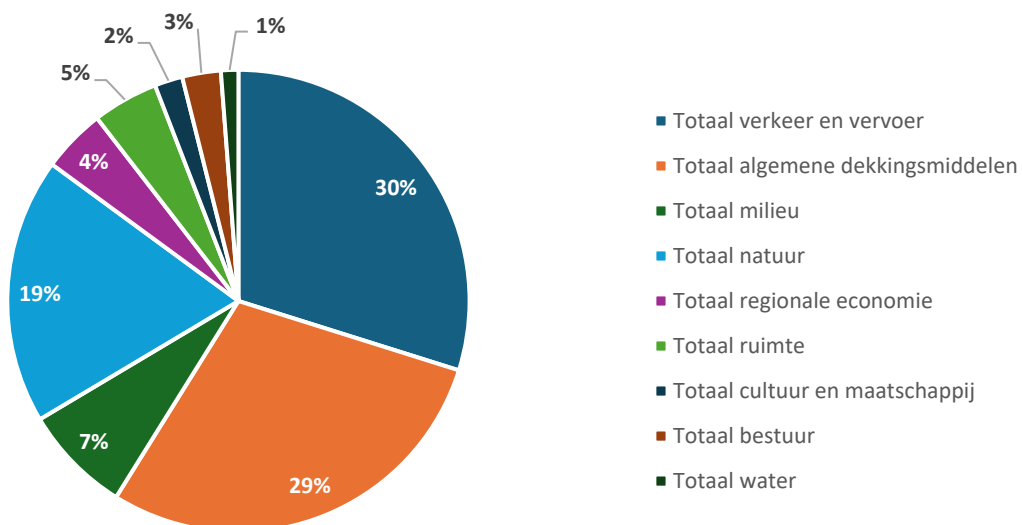
Groen recreatief netwerk		ONTWERP				BUSINESS CASE				BESTUURLIJK / MAATSCHAPPELIJK				ORGANISATORISCH				Type project		
Project nr.	Projectnaam																			
21	Ontwikkeling van de Wierickerschans als recreatieve locatie en opstappunt. In combinatie daarmee het versterken van de herkenbaarheid en beleefbaarheid van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de toegankelijkheid van de beide Wierickes			4				3				3					5			1
22	Bevaarbaar maken van de wateren om daarmee een rondje Oude rijn - Hollandsche IJssel mogelijk te maken.	1									2					3		3		
23	Toegankelijk maken van het plassengebied Reeuwijkse Plassen en in combinatie daarmee versterken van het landschap.	1					1				2							3		
46	Gebiedsplan Middelburg Tempelpolder				5			3				3								1
47	Ontwikkeling Gouwe Wiericke Bodegraven Noord				5							3					4			1
60	Toegankelijkheid groen/recreatie GH en stadsregio's (fiets/voetpaden) en snelfietsroutes			4				4				4					4			
72	Beleefbaar maken van het NNN	1					1				2				2				2	
73	Aanleg fietspad F441.2				5			3				3					4			1
74	Informatiecentrum openen in Loetbos	1						2			2				2			3		
75	Ecologisch bermbeheer en o.a. Prachtlinten			4				2				3			2					1
77	Stichting Promotie Krimpenerwaard. Marketingorganisatie een boost geven zodat zij recreatie kunnen boosten. Werken ook samen met andere organisaties (platform Groene Hart). Gouda en Bodegraven doen ook veel aan marketing, moet dit wellicht breder getrokken worden?				5			2				3					4		2	
83	Aanpak bestrijding exoten				5		1					3			1				2	
84	Biodiversiteit erven vergroten			3				4			2						4		2	
85	NNN bezoekerscentrum	1					1				2				1			3		
86	Vredenburgzone			4				4				4				3				1
87	Verbinding tussen Vredenburgzone en toekomstige Willem I bos	1					1				2				1			3		
89	Aanleg fietsverbinding Vijfde Dorp-station Triangel	1						2			2				1			3		
90	Aanpak verkeersknooppunten ten oosten van de Gouwe (N207) in poldergebied tussen Waddinxveen en Reeuwijk-Dorp			3				2				3			1				2	
94	Koning Willem I bos aanleggen (Cortelande)		2				1				2				1			3		
95	Groene schakel tussen cortelande en nesselande (Cortelande)			3			1					3			2					1
96	Ringvaartpark			3				4										3		
100	Revitalisering Tiendweg Haastrecht/ Floris V pad			3				2			2				1				2	

Bijlage 3: Reguliere begrotingen provincies

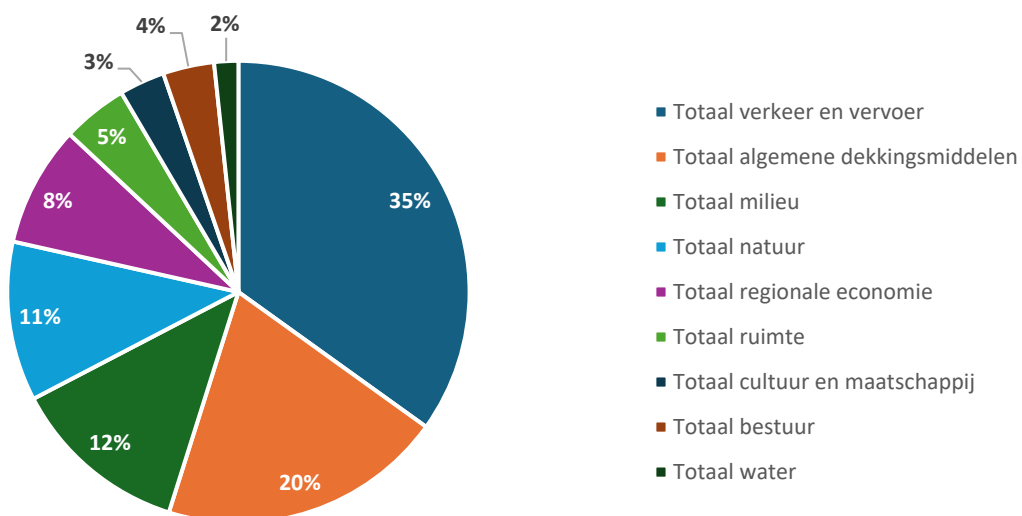
Thema	Subsidieplafonds per thema (€ mln.)	Percentage (%)
Totaal verkeer en vervoer	274,6	45,6
Totaal algemene dekkingsmiddelen	121,6	20,2
Totaal milieu	51,5	8,5
Totaal natuur	40,7	6,8
Totaal regionale economie	40,0	6,6
Totaal ruimte	26,4	4,4
Totaal cultuur en maatschappij	26,2	4,3
Totaal bestuur	18,6	3,1
Totaal water	3,0	0,5
Totaal	603	100

Verdeling van reguliere gelden per thema in
Provincie Noord-Holland (totaal € 889 mln.)

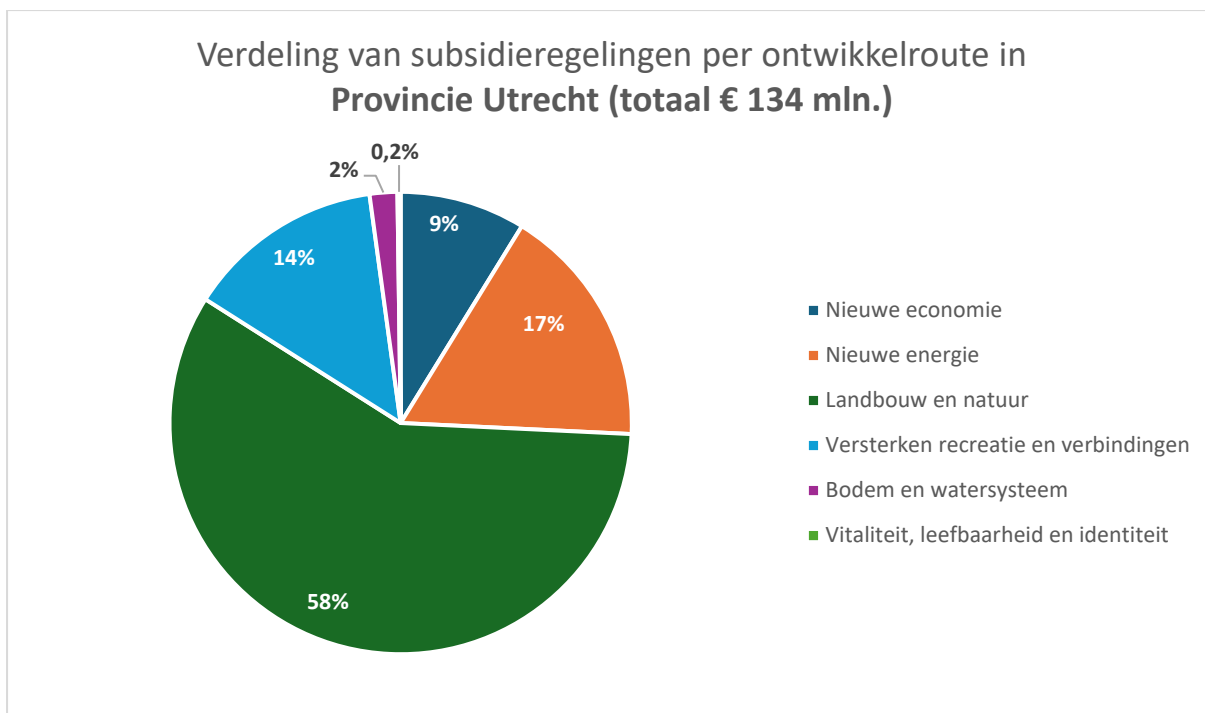
Thema	Subsidieplafonds per thema (€ mln.)	Percentage (%)
Totaal verkeer en vervoer	265,3	29,8
Totaal algemene dekkingsmiddelen	258,0	29,0
Totaal milieu	67,3	7,6
Totaal natuur	165,5	18,6
Totaal regionale economie	39,6	4,5
Totaal ruimte	40,9	4,6
Totaal cultuur en maatschappij	17,4	2,0
Totaal bestuur	24,0	2,7
Totaal water	10,8	1,2
Totaal	889	100

Verdeling van reguliere gelden per thema in
Provincie Zuid-Holland (totaal € 1.132 mln.)

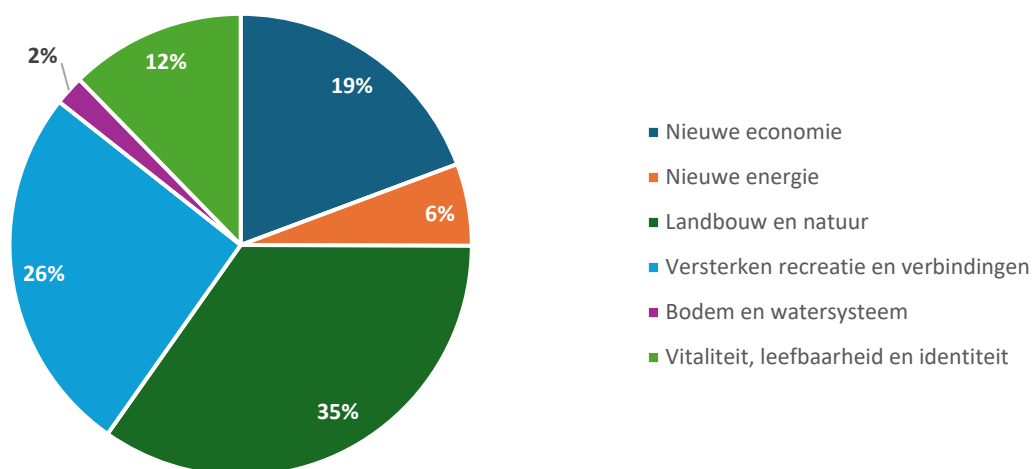
Thema	Budget per thema (€ mln.)	Percentage (%)
Totaal verkeer en vervoer	395,3	34,9
Totaal algemene dekkingsmiddelen	225,9	20,0
Totaal milieu	141,4	12,5
Totaal natuur	126,3	11,2
Totaal regionale economie	95,7	8,5
Totaal ruimte	51,9	4,6
Totaal cultuur en maatschappij	36,0	3,2
Totaal bestuur	40,6	3,6
Totaal water	19,1	1,7
Totaal	1132	100

Bijlage 4: Overzicht subsidieregelingen provincies

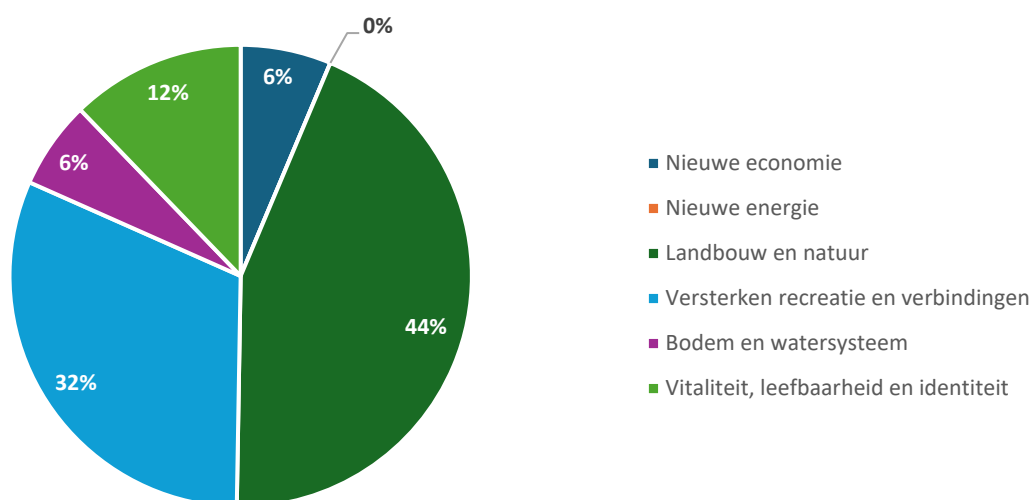
Ontwikkelroute	Subsidieplafonds per thema (€)	Percentage (%)
Nieuwe economie	11.800.000	9
Nieuwe energie	22.8000.00	17
Landbouw en natuur	78.200.000	58
Versterken recreatie en verbindingen	18.600.000	14
Bodem en watersysteem	2.600.000	2
Vitaliteit, leefbaarheid en identiteit	300.000	0,2
Totaal	134.300.000	100

Verdeling van subsidieregelingen per ontwikkelroute in
Provincie Noord-Holland (totaal € 86 mln.)

Ontwikkelroute	Subsidieplafonds per thema (€)	Percentage (%)
Nieuwe economie	16.800.000	19
Nieuwe energie	5.000.000	6
Landbouw en natuur	30.200.000	35
Versterken recreatie en verbindingen	22.500.000	26
Bodem en watersysteem	1.800.000	2
Vitaliteit, leefbaarheid en identiteit	10.700.000	12
Totaal	87.000.000	100

Verdeling van subsidieregelingen per ontwikkelroute in
Provincie Zuid-Holland (totaal € 148 mln.)

Ontwikkelroute	Subsidieplafonds per thema (€)	Percentage (%)
Nieuwe economie	9.400.000	6
Nieuwe energie	0	0
Landbouw en natuur	65.100.000	44
Versterken recreatie en verbindingen	46.500.000	31
Bodem en watersysteem	9.100.000	6
Vitaliteit, leefbaarheid en identiteit	18.100.000	12
Totaal	148.200.000	100

Onderstaand een overzicht per provincie van enkele actuele en relevante subsidieregelingen die (nu) openstaan of vaak worden ingezet, met focus op thema's die relevant zijn voor gebiedsontwikkeling zoals in het Groene Hart.

Provincie Zuid-Holland:

- **Groen-subsidieregeling Zuid-Holland 2016** – omvat meerdere categorieën, zoals:
 - *Realisatie leefgebied icoonsoorten, landschapselementen en voedselbossen*
 - Aanvraagperioden in mei–juni en oktober 2025
 - *Klimaatadaptatie*
 - Aanvraagperiode tot eind 2025 mogelijk
 - *Initiatieven voor Vitale Landbouw*
 - Voor 2025 is ca. € 100.000 beschikbaar, maximaal 50% vergoeding
- **Subsidieregeling Wonen Zuid-Holland (SRW)** – meerdere onderdelen, aan te vragen tot eind 2025.

- **Subsidieregelingen voor nieuwe economie, innovatie en energietransitie** – ondersteuning van inwoners en bedrijven bij verduurzaming via investeringsprogramma's en subsidies binnen het programma Energie & Klimaat.

Provincie Utrecht:

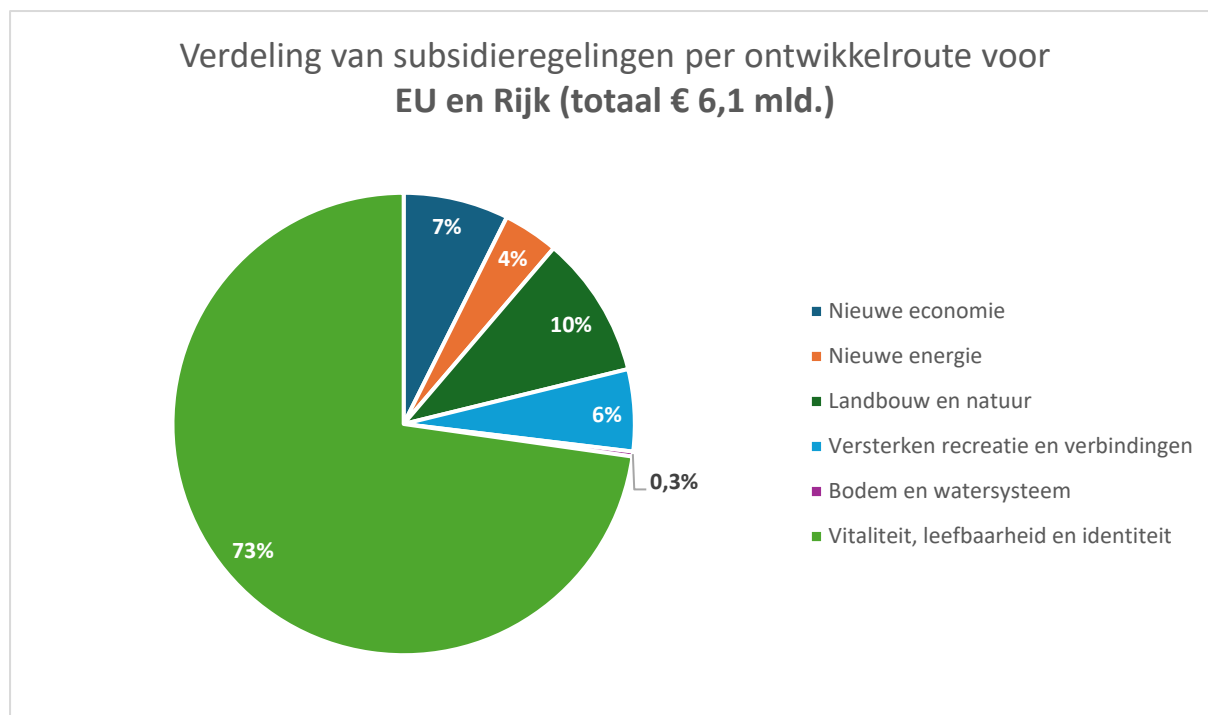
- **Klimaatslim Boeren Groene Hart (2025-2027)** – open sinds 1 mei 2025 tot en met 31 december 2027; gericht op opgaven uit de Regionale Veenweidestrategie en Utrechts Programma Landelijk Gebied.
- **Groene, gezonde en klimaatbestendige steden en dorpen (2025-2027)** – subsidie voor groene schoolpleinen, met maximale bijdragen tot 50-75% van subsidiabele kosten; stapeling van subsidies is toegestaan binnen 100%.
- **Subsidieregeling Vitale Kernen (2025-2027)** – versterking van leefbaarheid in kleine kernen (<10.000 inwoners); aanvraagperiode start op 1 september 2025.
- **Leefbaarheid landelijk gebied en kleine kernen** – open tot 31 december 2025; ondersteuning van lokale initiatieven voor het platteland.
- **Subsidie energietransitie** – voor rechtspersonen; gericht op versnelling van de klimaatdoelen van Utrecht (klimaatneutraal in 2050).
- Andere regelingen zoals **SNL (Natuur & Landschap)** zijn ook van toepassing naast de Algemene Subsidieverordening Utrecht.

Provincie Noord-Holland:

- **Stimulering Energiehubs Noord-Holland** – subsidie voor de ontwikkeling van lokale energiehubs. Max. 85% tot € 50.000 (verkenning) en max. 50% tot € 60.000 (planfase). Beschikbaar budget: € 600.000.
 - Aanvraagperiode: 1 mei 2025 – 31 december 2025 (of tot uitputting budget).
- **Verduurzaming dorpshuizen, buurthuizen en wijkcentra** – subsidie van 50% van de kosten (max. € 50.000) voor energiebesparing en duurzame energie in maatschappelijke gebouwen. Minimaal subsidiebedrag: € 5.000.
 - Aanvraagperiode: 1 maart 2025 – 31 december 2025.
- **Economie en Innovatie (o.a. MIT, circulair, recreatie)** – subsidies voor innovatie in het MKB, circulaire ketensamenwerking, duurzame melkveehouderij en verduurzaming van waterrecreatie.

Bijlage 5: Overzicht subsidieregelingen EU en Rijk

Onderstaand diagram geeft weer wat het totaal aan EU- en Rijkssubsidieregelingen betreft (juli 2025) en over welke ontwikkelroutes deze zijn verdeeld.

Ontwikkelroute	Subsidieplafonds per thema (€)	Percentage (%)
Nieuwe economie	450.000.000	7
Nieuwe energie	237.000.000	4
Landbouw en natuur	607.000.000	10
Versterken recreatie en verbindingen	350.000.000	6
Bodem en watersysteem	21.000.000	0,3
Vitaliteit, leefbaarheid en identiteit	4.444.600.000	73
Totaal	6.109.600.000	100